

Antenne

DRIEMAANDELIJKS INFORMATIEBLAD
AFGIFTEKANTOOR: ANTWERPEN X
P2A9210

U.V.

TIJDSCHRIFT VAN DE ANTWERPSE KOEPEL VOOR NATUURSTUDIE - ANKONA

HET JAAR 2011

ANTWERPSE KOEPEL VOOR NATUURSTUDIE

JAARGANG 5
NUMMER 2011/1
JANUARI - MAART 2011

Departement leefmilieu

PROVINCIE
ANTWERPEN

Wat is ANKONA

De Antwerpse KOepel voor NATuurstudie (ANKONA) is een samenwerkingsverband tussen het provinciebestuur Antwerpen en éénieder die zich met natuurstudie in de provincie Antwerpen bezighoudt. ANKONA heeft als algemene doelstelling om binnen de provincie Antwerpen het natuurstudiewerk te ondersteunen, in kaart te brengen en door regelmatig overleg er een meerwaarde aan te geven. ANKONA streeft er in het bijzonder naar om een actieve, coördinerende rol te spelen in natuurstudieprojecten die een grotere regio bestrijken (atlas-, monitoringsprojecten). Tot slot wordt er veel belang gehecht aan de basis van de natuurstudie, nl. het verzamelen van gegevens. Hier wordt een hoge mate van standaardisatie en uitwisselbaarheid van die gegevens beoogd.

ANKONA-secretariaat en redactieadres

Departement Leefmilieu
Dienst Duurzaam Milieu- en Natuurbeleid (DMN)
Team 'Natuur & Landschap' (ANKONA-secretariaat)
T 03 240 59 88
F 03 240 57 52
e-mail: ANKONA@admin.provant.be

ANKONA-mailinglist

E-mail behoort tegenwoordig tot één van de communicatiemiddelen die niet meer weg te denken zijn uit de leefwereld van een groot aantal onder ons. Dus al wie elektronisch op de hoogte wil gehouden worden van de activiteiten, studiedagen, determinatiecursussen georganiseerd door ANKONA en ANTeNne alleen elektronisch wil ontvangen, stuurt gewoon een mailtje naar ANKONA@admin.provant.be

Uitgave

ANTeNne is een uitgave van de deputatie van de provincieraad van Antwerpen: Cathy Berx, gouverneur-voorzitter, Ludo Helsen, Rik Röttger, Koen Helsen, Marc Wellens, Inga Verhaert en Bart De Nijn, leden en Danny Toelen, provinciegriffier.

Redactieraad

Peggy Beers, Koen Cuypers, Mieke Hoogewijs, Lon Lommaert en Herlinde Nieuwborg

Werken mee aan dit themanummer

Johan Asselberghs, An Martel, Frank Pasmans, Koen Van Keer, Ton van Haaren en Thierry Vercauteren

Overname van artikels is alleen toegestaan met bronvermelding.

Foto's op de cover:

De gewone doolhofspin © M. Horemans
Limnesia curvipalpis © Ton van Haaren
Afbeelding van de tentoonstelling 'Biodiversiteit, alles hangt samen'
© Biosphoto

Vormgeving en druk

Drukkerij De Bie bvba (Duffel)
Gedrukt met plantaardige inkt op gerecycleerd papier

Dit nummer is ook te raadplegen op de ANKONA-website:
www.ankona.be of www.provant.be/ankona

Verschijningsdatum van volgend nummer (2011/2): April 2011

Heb je een mededeling over een leuke vondst, een activiteit, een publicatie of een vraag naar medewerking van anderen en wil je dat het verschijnt in het volgend nummer van ons tijdschrift 'ANTeNne'? Dat kan door je oproep of tekst vóór 25 februari 2011 door te sturen naar het ANKONA-secretariaat.

Opplage: 1.000 exemplaren

Verantwoordelijke uitgever

Danny Toelen, provinciegriffier, Koningin Elisabethlei 22, 2018 Antwerpen

ANKONA-nieuws

Programma 14de editie ANKONA-ontmoetingsdag (UA-Antwerpen, 12 februari)

Naar goede gewoonte wordt jaarlijks de ANKONA-ontmoetingsdag georganiseerd op de tweede zaterdag van februari. Deze dag is het uitgelezen moment om collega-natuur liefhebbers te ontmoeten en nieuwtjes uit te wisselen. De 14de editie heeft plaats op **zaterdag 12 februari 2011** op de UA-Campus Groenenborger (Groenenborgerlaan 171, 2020 Antwerpen) en start om 9u20.

Net zoals vorig jaar wordt deze editie samen georganiseerd met het departement Biologie van de Universiteit Antwerpen (UA). Logischerwijs zullen o.m. dan ook enkele actuele UA-onderzoeken aan bod komen.

Het programma heeft als thema '**Biodiversiteit, alles hangt samen**' en ziet er alvast veelbelovend uit! (voor het volledige programma zie kader hiernaast).

Klassiek hebben in de voormiddag workshops plaats en in de namiddag worden de lezingen in plenum georganiseerd. We maken ook deze keer weer gebruik van de 'Bioruimte' (microscopiezaal in de kelderverdieping) zodat we praktische workshops kunnen organiseren. In de voormiddag is er een praktische workshop over 'Digitale fotografie en microscopie' en in de namiddag eentje over 'Het determineren van bepaalde soorten (nacht)vinders'.

Kort na de middagpauze is er de klassieke 'korte berichten'-rubriek waarbij iedere organisatie of vrijwilliger een item kort

kan komen toelichten dat verband houdt met natuurstudie. Gedurende de dag kan je info- en boekenstands van diverse (natuur-)verenigingen bezoeken. Het volledig programma kan je op de ANKONA-website (www.ankona.be) raadplegen.

Deelname is volledig gratis (incl. broodjeslunch), maar vooraf inschrijven is verplicht en kan t.e.m. 6 februari 2011. Inschrijven doe je bij voorkeur digitaal via de ANKONA-website: www.ankona.be (rubriek 'ontmoetingsdagen' en 'kalender'). Je kan ook de plooi folder en antwoordkaart aanvragen bij het ANKONA-secretariaat en ons de ingevulde antwoordkaart (*) terug bezorgen of je telefonisch inschrijven.

(*) Zij die het ANKONA-tijdschrift per post of digitaal toegestuurd krijgen, hebben de voorbije maand ook met de post de plooi folder (samen met de antwoordkaart) op naam ontvangen.

Meer info:

Koen Cuypers, e-mail: ankona@admin.provant.be; tel. 03 240 59 88.

Voormiddag

(Ontvangst vanaf 9u20 met koffie/thee)

9u50u - 10u00: **Verwelkoming** (Rik Röttger, gedeputeerde Leefmilieu, provincie Antwerpen)

10u00 - 12u00: **Praktische workshop 1a** in de Bioruimte (gebruik van microscoop) **'Digitale fotografie en microscopie'** (Etienne Mahieu, KAGM)

10u00 - 12u00: **Workshop 2: (nacht)vlinders, bijen en S-IHD**

10u00: Nachtvlinderstudie in de provincie Antwerpen: een stand van zaken (Wim Veraghtert, Natuurpunt)

10u40: De nieuwe Vlaamse bijenwerkgroep: iets voor u? (Maarten Jacobs, Natuurpunt)

11u00: Een impressie over wilde bijensoorten in de regio Putte (bij Mechelen) (Peter Hendrickx, Vlaamse bijenwerkgroep)

11u20: S-IHD (natuurdoelen): van theorie naar praktijk (case: de Kempense kleiputten) (Daniël Josten, ANB)

10u00 - 12u00: **Workshop 3: Zit er iets in het water?**

10u00: Invasieve exoten weekdieren in de Antwerpse rivieren en stilstaande waters. Evolutie van de voorbije 20 jaar (Rose Sablon, KBIN)

10u40: Naar een duurzaam beheer van biodiversiteit in poelen op landschapsniveau - PONDSCAPE-project (Els De Roeck, KBIN)

11u10: Hoe geven waterplanten onze rivieren vorm? Een moeilijke balans tussen waterkwantiteitsbeheer en ecologisch beheer (Jonas Schoenlynck en Kris Bal, Universiteit Antwerpen)

11u35: Verspreiding, taxonomie en het effect van omgevingsfactoren op kokerjufferlarven (Sophie Gombeer, Universiteit Antwerpen)

10u00 - 12u00: **Workshop 4: Aangepast beheer in functie van bepaalde soorten**

10u00: Inzet van vrijwilligers bij het weidevogelbeheer in provincie Noord-Brabant (Nederland) (Jochem Sloothak, Brabants Landschap)

10u30: Ervaringen in de provincie Antwerpen nav VLM-beheerovereenkomsten 'weidevogels' (Stijn Leestmans, VLM)

10u50: Botanisch herstel na grootschalige natuurinrichtingswerken in Langdonken, Herselt (Lon Lommaert, INBO)

11u20: Landschap De Liereman (Oud-Turnhout): Van natuurreservaat naar totaalproject (Jan Van den Berghe en Kris Van der Steen, Natuurpunt)

Namiddag

(mogelijkheid tot broodjeslunch)

13u45 - 15u05 Workshop 1b: **praktische workshop** in de Bioruimte (gebruik van microscoop) **'Het maken van genitaalpreparaten** als hulpmiddel bij het determineren van bepaalde soorten (nacht)vlinders' (Theo Garrevoet, VVE)

of

13u45: **Korte berichtenrubriek**

14u15: Wat biedt de Nete aan ecosysteemdiensten en kunnen we die beheren? (Universiteit Antwerpen, Departement Biologie, ECOBE)

14u40: Wees geduldig? Over natuurwaarden in oude en jonge bossen in de provincie Antwerpen (Kris Verheyen, Universiteit Gent)

15u05: PAUZE

15u25: Film: 'Bewogen toestanden: kleine vijverbewoners onder de microscoop' (Jef Schoors, KAGM)

16u05: Hingene-Bornem (Klein Brabant): de (soorten-) rijkste gemeente van Vlaanderen? (Joost Reyniers, Natuurpunt)

16u35: RECEPTIE

Avondlezing 'Resultaten vleermuizenonderzoek in de fortengordels' (Antwerpen, 29 maart)

In samenwerking met de Vlaamse Vleermuizenwerkgroep en Europa Direct (*), het vroegere Infopunt Europa, wordt door ANKONA een infoavond georganiseerd rond recent uitgevoerd vleermuizenonderzoek in de fortengordels van Antwerpen. Deze lezing zal plaats hebben op dinsdagavond 29 maart bij Europa Direct (Lombardenvest, Antwerpen).

Kris Boers en Wout Willems van de Vleermuizenwerkgroep van Natuurpunt zullen het o.m. hebben over de jaarlijkse wintertellingen en het zwermuizenonderzoek dat vorige zomer werd uitgevoerd rondom een aantal gekende fortengordels, zowel van de binnenste als de buitenste fortengordel. Uiteraard zullen de sprekers op basis van de resultaten ook stilstaan bij de mogelijke gevolgen voor het (toekomstig) beheer van de fortengordels.

Programma:

19u00: onthaal (drankje)

19u30: inleiding – Vleermuizen en Europa

19u45: voorstelling resultaten 'wintertellingen' en implicaties

voor het beheer

20u30: voorstelling resultaten 'zwermuizenonderzoek' en implicaties voor het beheer

21u15: slot (drankje)

Plaats: Lombardenvest 23, 2000 Antwerpen (nabij de Groenplaats)
Bereikbaarheid (zie ook www.provant.be/ed):

Met het openbaar vervoer

- met tram en bus: alle verbindingen met afstapplaats Groenplaats
- met de trein: Centraal Station, vervolgens tramlijn 15 of 2 richting Linkeroever, halte Groenplaats

Met de auto: via de Nationalestraat, vervolgens Lombardenvest

Deze infoavond is volledig gratis maar vooraf inschrijven is verplicht! Gewoon een mailtje versturen met je contactgegevens naar ed@admin.provant.be of telefoneren naar het nummer 03 202 42 92 is voldoende (en kan tot 27 maart)

Dus ben je geïnteresseerd hoe het gesteld is met de vleermuizenpopulaties in de fortengordels van Antwerpen dan ben je van harte welkom!

(*)Europa Direct Provincie Antwerpen is een open informatiedienst voor iedereen die meer wil weten over de Europese Unie.

Bosvogelcursussen voorjaar 2011 (Zoersel en Retie)

Dit jaar (2011) is het 'Internationaal jaar van het Bos' én eveneens het 'Europees jaar van de Vrijwilliger'. In dit kader organiseren we i.s.m. Natuurpunt Educatie een aantal gratis cursussen dit jaar die in relatie staan met het boscotoop. Alvast worden dit voorjaar reeds twee cursussen 'Vogelzang' georganiseerd. Deze gaan door in Zoersel (in het provinciaal Natuur- en Landschapshuis – NALAH) en in Retie (Provinciaal Groendomein Prinsenpark).

Inhoud van de cursus:

Een vroege ochtend in het voorjaar. Het bos wordt wakker met een indrukwekkend ochtendconcert van de vogels. Maar welke vogels horen we allemaal? In deze cursus leren we de geluiden van de bosvogels kennen en herkennen. Is het nu een koolmees of een zwarte mees, een groene specht of toch een zwarte of misschien wel een boomklever? Je leert er alles over in deze cursus. Naast een uitgebreide reeks geluiden krijg je ook van elke

vogel een stukje film te zien. Tevens wordt even stilgestaan bij de invloed van bosbeheerswerken op de (bos-)vogelpopulatie. Er wordt ook aandacht besteed aan de PPS-vogelsoorten (provinciale prioritaire soorten).

Plaats: bezoekerscentrum van het provinciaal domein Prinsenpark (Retie, Kastelsedijk 5)

Data:

Theorie: donderdagavond 19u30-22u30: 3 maart, 17 maart en 24 maart.

Praktijk: zondagochtend 27 maart 2011 en zaterdagochtend 30 april.

Plaats: Provinciaal Natuur- en Landschapshuis - (NALAH, Zoersel-Halle, Kasteeldreef 55)

Data (woensdagvoormiddag 9u30-12u30):

Theorie: 2 maart, 16 maart en 23 maart.

Praktijk: 30 maart en 27 april.

Meer info:

Koen Cuypers, ANKONA-coördinator,
e-mail: ankona@admin.provant.be; tel. 03 240 59 88

Het volledig aanbod dat ANKONA ter gelegenheid van 'Internationaal jaar van de Bossen' en het 'Europees jaar van de Vrijwilliger' organiseert, kan je lezen in het volgende ANTennenummer of vanaf midden februari op onze ANKONA-website www.ankona.be

Tot slot vermelden we nog volgende activiteiten:

- een avondexcursie i.s.m. INBO met als thema 'De abiotiek van de natte (en droge) heide' heeft plaats in het natuurgebied 'Landschap De Liereman' (Oud-Turnhout) op **donderdagavond 12 mei** (19u00 - 22u00). Vooraf inschrijven is niet nodig;
- een avondlezing i.s.m. Universiteit Gent en Universiteit Hasselt: 'De brul- of stierkikker: een beruchte exoot in de Netevallei' in het Ecocentrum in Mol in het **najaar 2011** (datum nog nader te bepalen)

Iedere herfst verkiest Vogelbescherming Vlaanderen (www.vogelbescherming.be) een nieuwe (bos) Vogel van het Jaar. Tot 5 december 2010 kon je alvast surfen naar www.vogelvanhetjaar.be, en je stem uitbrengen. Er werden zo'n klein 2.000 stemmen uitgebracht en de bosuil is tot bosvogel van het jaar uitgeroepen!

De bosuil © Hugo Willocx
Vogelbescherming Vlaanderen

Actualiteit

Uitleenbare provinciale tentoonstelling 'Biodiversiteit, alles hangt samen ...'

De tentoonstelling wil ons natuurlijk patrimonium eens extra in de verf zetten en vooral de relaties die elk van ons heeft met de levende wereld. We vormen ons allemaal een eigen beeld over biodiversiteit en hebben elk wel een andere, misschien onbewuste reden om biodiversiteit te koesteren.

In 4 thema's ontdek je de groene draad die ons dagelijks leven verbindt met biodiversiteit: ons dagelijks leven, onze behoeften, onze uitdagingen en onze hulpbronnen. Elk thema is nog eens onderverdeeld in vier tot zes categorieën (bv. voeding, gezondheid, diensten, landbouw, water, vrije tijd, geld, plezier, ...). Elke categorie bestaat uit een tekstpaneel en een fotopaneel met telkens 2 foto's. Deze tentoonstelling is er voor iedereen! Voor de leerlingen van het basisonderwijs is er onderaan op elk tekstpaneel een apart onderdeel voorzien, aangepast aan hun niveau, met leuke vragen en raadsels. Maar ook volwassenen zullen genieten van deze mooie tentoonstelling.

Binnen de provincie Antwerpen kan de tentoonstelling gratis ontleend worden.

Meer informatie kan je vinden op www.provant.be/regiowerking (dooklikken naar "sensibilisatiemateriaal" > "ontleenbaar materiaal" > "biodiversiteit, alles hangt samen").

Opgelet, je kan momenteel twee tentoonstellingen ontlene over biodiversiteit: de ANKONA fototentoonstelling 'Biodiversiteit' en deze nieuwe tentoonstelling 'Biodiversiteit, alles hangt samen ...'.

Werken aan biodiversiteit is ook voor een groot deel werken aan bewustwording. Sinds kort kunnen Antwerpse verenigingen, NME-centra, scholen, steden en gemeenten,... bij de provincie een nieuwe tentoonstelling ontlene over biodiversiteit. Deze tentoonstelling geeft een overzicht van het belang van biodiversiteit in ons dagelijks leven en leert je hoe je zelf op verschillende vlakken biodiversiteit een handje kunt helpen. Zo ontdek je onder andere waarom streekeigen producten duurzamer zijn dan ingevoerde producten, dat de aspirine eigenlijk afkomstig is van de schors van wilgen en dat biodiversiteit een belangrijke werkgever is. Het nut van ecologisch bosbeheer wordt uit de doeken gedaan samen met de bijdrage van de bij in het Bruto Nationaal Product van de Verenigde Staten.

De tentoonstelling is o.m. te bezichtigen tijdens de ANKONA ontmoetingsdag (UA-Campus Groenenborger) op 12 februari 2011 en van 12 maart tot 15 juni in het Provinciaal Groendomein 'Vrijbroekpark' in Mechelen.

Tentoonstelling 'Kijk eens binnen bij de spinnen' in Turnhout

Inhoud

De tentoonstelling 'Kijk eens binnen bij de spinnen' die je nog tot 1 mei in het Natuurpunt Museum in Turnhout kan bezichtigen, bestaat inhoudelijk uit drie delen.

Er is een algemeen gedeelte met diverse info over de spinnen als diergroep.

Een tweede deel focust op de complexe relatie tussen mens en spin. Zo zijn er ontelbare sterke verhalen over spinnen. Maar zijn deze verhalen ook echt waar of zijn het hardnekkige stadslegendes? Bepaalde volkeren vereren de spin, maar veel mensen hebben juist een afkeer of een grote schrik voor spinnen. De mens heeft duidelijk een fascinatie voor deze achtpotige dieren en ze doen dan ook dienst als inspiratiebron voor heel wat kunstenaars, filmmakers en muzikanten. In dit tweede luik wordt ook een aantal opmerkelijke spinnensoorten belicht dat totaal onverwacht gevonden werd in de binnenstad van Antwerpen.

Een derde deel richt de schijnwerpers op de spinnen die verzameld werden tijdens intensief onderzoek van de natuurgebieden in en rond Turnhout.

Je merkt het, de tentoonstelling 'Kijk eens binnen bij de spinnen' brengt de (stads)spinnen op een afwisselende en boeiende manier in beeld.

Organisatie en ontwerpers

De inhoud van de tentoonstelling werd volledig verzorgd door de spinnenspecialisten van de Belgische Arachnologische Vereniging

ARABEL (voor meer info zie achteraan dit nummer de rubriek 'In beeld of op ANTenne'). Ook het beeldmateriaal werd integraal door deze vereniging geleverd. Daarmee kon dan het ontwerpbureau Fugzia aan de slag in opdracht van het Ecohuis Antwerpen (EHA!). Fugzia sprong heel creatief om met het aangeleverde materiaal en maakte er een toegankelijk geheel van dat bij momenten zeer onderhoudend is. De (zogenaamd door spinnen) ingesproken voorstellingstekstjes dwingen bijvoorbeeld tot minstens een brede glimlach. Nochtans werd de wetenschappelijk correcte info van ARABEL volledig gerespecteerd. Via interactieve schermen kan men tal van media-fragmenten over spinnen oproepen. Zo zijn bijvoorbeeld de nooit uitgezonden beelden van Prins Laurent op spinnenzoektocht (Woestijnvis) of de Ketnet 1 aprilgrap over "afgerichte" spinnen het bekijken meer dan waard.

Het luik Turnhout werd vorm gegeven door Natuurpunt (samenwerking Natuurpunt Educatie en Natuurpunt Studie). Ook de stad Turnhout en Tram 41 stapten mee in het project.

Praktisch:

- Wanneer: nog tot 1 mei 2011
- Openingsuren: Open van dinsdag t.e.m. zaterdag van 13u tot 16u30 (voor groepen op afspraak)
- Waar: Natuurpunt Museum, Graatakker 11, 2300 Turnhout
- Inkomprijs: gratis toegang
- Reservatie en info: Lotte Struyf, Natuurpunt Museum, tel. 014 47 29 55, e-mail: museum@natuurpunt.be

10de editie van de Belgische vogeldag (Antwerpen, 19 februari)

De Belgische vogeldag is ondertussen uitgegroeid tot één van de grootste vogelevenementen in het land. Het is de 'Birders Meeting' bij uitstek geworden. Het programma van deze tiende editie moest dan ook iets speciaals worden. Op het moment van deze publicatie stond het programma nog niet volledig op punt.

Lars Jonsson is onze gastspreker, deze wereldberoemde vogelkunstenaar en -specialist verdiende zijn eerste sporen in de jaren '70 en heeft zijn status sindsdien alleen maar versterkt. Mis de unieke kans niet om Jonsson te horen spreken over zijn 'Bird in the Painting'. Er wordt een signeersessie voorzien en Lars Jonsson verzorgt een stand op de Vogelbeurs.

De bekende Belgische Birdquest-gids Mark Van Beirs brengt een lezing over vogels kijken in Papua New Guinea met spectaculaire beelden van o.a. verschillende soorten paradijsvogels. Nils Van Duivendijk confronteert je met een 10de verjaardag van de jaarlijkse BirdQuiz waarin hij je bestookt met een gevarieerde

vragenreeks. Hij verzorgt eveneens een signeersessie van de 'Advanced Bird ID Guide' en de 'Dutch Birding Kenmerkengids'. Naar goede gewoonte sluit Gerald Driessens af met het traditionele overzicht van zeldzame vogels, waarin niet alleen de hoogtepunten van 2010 in beeld komen, maar ook regelmatig een stapje terug in de tijd wordt gezet.

En de Belgische vogeldag is méér...

Tijdens de pauzes kan je terecht op de uitgebreide Vogelbeurs.

De Belgische vogeldag gaat door op zaterdag 19 februari in de Middelheimcampus van de UA in Wilrijk (gebouw G). Parkeren kan op de parking langs de Floraliënlaan, naast gebouw G.

Meer details over de lezingen vind je op de website:

www.natuurpunt.be/vogeldag

Daar kan je ook terecht voor je inschrijving en voor het archief van vorige edities met foto's, reacties, bereikbaarheid, ...

Vergeet ook niet het vogeltelweekend 'Vogels voeren en behoeren' dat dit jaar doorgaat op **5 en 6 februari**. Tijdens het jaarlijkse telweekend van Natuurpunt tellen elke winter duizenden gezinnen de vogels op de voederplaatsen. Tips voor het herkennen van de meest algemene vogelsoorten en ook hoe je aan deze actie kan deelnemen vind je op de website www.natuurpunt.be/tuinvogels

Zowel voor de resultaten van voorbije jaar alsook voor een globaal overzicht van de laatste 10 telweekends (sinds 2000) kan je terecht op diezelfde website.

Het gemiddeld aantal vogels per tuin vorige telling was met 40 exemplaren een mooi resultaat. Het totaal staat op 250.710 getelde tuinvogels op en rond de voederplaatsen. Per tuin kwamen gemiddeld bijna 11 soorten naar de voederplaats. Het record van de koudere winter 2006 van 43 vogels per tuin werd dus in 2010 niet bereikt. In 2004, 2005, 2006, 2007,

2008 en 2009 waren er tijdens het telweekend respectievelijk gemiddeld 33, 31, 43, 35, 39 en 42 vogels op de voederplaatsen per tuin. Absolute koploper in de Vlaamse tuinvogel top-10 van talrijkste vogelsoort op de voederplaats blijkt de huismus te zijn (zie tabel).

Tabel: Vergelijking 2005 tot 2010, gemiddeld aantal vogels per tuin (telweekend)

Soort	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Huismus	5,0	5,0	5,4	5,4	5,0	5,3
Staartmees	1,4	1,6	0,8	1,4	2,3	1,9
Groenling	1,0	1,4	1,0	1,3	1,6	1,4
Vink	1,6	3,2	2,7	2,9	3,9	3,5

Meer gedetailleerde info vind je op http://www.natuurpunt.be/nl/biodiversiteit/vogels/-en--februari--telweekend_2230.aspx

Vlaamse libellenstudiedag (KULeuven, 26 februari)

Houtpantserjuffer © LVV

Op zaterdag 26 februari organiseert de Libellenvereniging Vlaanderen – LVV vzw (www.odonata.be) een studiedag in Leuven (en dit gecombineerd met een algemene ledenvergadering). Deze studiedag begint om 9u50 en eindigt omstreeks 17u00.

Omdat in de provincie Antwerpen belangrijke libellenpopulaties voorkomen (vnl. de waterlopen van de Grote en Kleine Nete) willen we je deze studiedag onder de aandacht brengen. Het aantal lezingen is indrukwekkend en de sprekers komen zowel uit het vrijwilligerswereld als uit professionele hoek.

De studiedag heeft plaats in het Kolenmuseum, Ch. de Bériotstraat 32, B-3000 Leuven (wegbeschrijving:

<http://bio.kuleuven.be/de/dea/contact.php>)

Deelname is gratis, maar vooraf inschrijven is verplicht!

Mail je naam met vermelding "Libellenstudiedag" door naar Janne.Swaegers@bio.kuleuven.be en dit voor 10 februari 2011.

20ste Vlaamse mycologendag (Antwerpen, 26 maart)

Dit jaar heeft de 20ste editie van de Vlaamse mycologendag plaats op zaterdag 26 maart en wordt deze dit jaar georganiseerd door de Antwerpse Mycologische Kring (AMK).

Alle paddenstoelenliefhebbers worden dan verwacht op de Universiteit Antwerpen, Groenenborgercampus – Gebouw T (Auditorium T105), Groenenborgerlaan 171, 2020 Antwerpen.

Alle informatie over hoe u de Universiteit Antwerpen kunt bereiken via het openbaar vervoer of per wagen:

vindt u op website www.ua.ac.be (rubriek 'Contact' en doorklikken naar 'Routebeschrijving'). Het volledige programma kunt u vinden in het volgende tijdschriftnummer van 'Sporen' (lente 2011) en op de AMK-website: www.kamk.be

De presentaties beginnen om 10u00, maar vanaf 9u30 is er onthaal en staat de koffie klaar!

Na de middagpauze houdt de Koninklijke Vlaamse Mycologen Vereniging (KVMV) haar jaarlijkse Algemene Vergadering. Wanneer u een korte mededeling (5-10 minuten) wilt doen over bijzondere vondsten of andere mycologische wetenswaardigheden, gelieve dit vóór 1 februari 2011 te melden aan: Lieve Deceuninck, GSM 0475 26 81 67 of per e-mail, lieve.deceuninck@skynet.be

De inwendige mens (lunchpauze):

In de cafetaria zijn broodjes en dranken verkrijgbaar; ook kan er de meegebrachte lunch genuttigd worden.

Broodjes dienen vóór 12 maart 2011 besteld te worden (2 x piccolo à 3,50 euro ofwel 2 x piccolo aangevuld met 2 mini koffiekoekjes à 4,50 euro) per mail bij Arlette Lemouche, e-mail: arlette.lemouche@telenet.be of telefonisch bij Lieve Deceuninck, GSM 0475 26 81 67.

Verslagen symposium 'Biodiversiteit, een haalbare kaart voor iedereen' en 'Zoogdieren en water'

Kon je niet aanwezig zijn op het symposium 'Biodiversiteit, een haalbare kaart voor iedereen', georganiseerd door de provinciale Mineraad van Antwerpen op 9 november dan kan je het verslag hierover nog altijd nalezen op de website: <http://www.milieuraad.be/provincieAntwerpen>.

Je kan er ook de lezingen (powerpoint-presentaties als pdf-bestanden) downloaden.

Op 27 november hield de zoogdierenwerkgroep van Natuurpunt ook een interessante studiedag in Antwerpen (UA-Groenenborgercampus) met als thema: 'Zoogdieren en water'. De powerpoint-presentaties van deze lezingen kan je downloaden op:

<http://www.zoogdierenwerkgroep.be/Symposium2010>

Natuurstudie

Enkele zoetwatermijten (Acari: Hydrachnidia), aangetroffen in het vijvertje van het Raadsherenpark te Vosselaar, waaronder *Limnesia curvipalpis* Tuzovsky, 1997, als nieuwe soort voor de Belgische fauna

Thierry Vercauteren (1) & Ton van Haaren (2)

1. Provinciaal Instituut voor Hygiëne (PIH), Kronenburgstraat 45, Antwerpen. E-mail: thierry.vercauteren@pih.provant.be

2. Grontmij | team ecologie, Postbus 95125, 1090 HC Amsterdam, Nederland. E-mail: ton.vanhaaren@grontmij.nl

Inleiding

Zoetwatermijten worden zelden bestudeerd in België. In tegenstelling tot Nederland en Duitsland, telt ons land momenteel geen deskundigen. Bij het onderzoek van oppervlaktewater beperkt men zich daarom meestal tot het vermelden van hun aanwezigheid als groep. Een recente uitzondering hierop is een VLINA-onderzoek over de typologie en evaluatie van stilstaande wateren in Vlaanderen. Dit onderzoek werd tussen 1997 en 2000 uitgevoerd door het Departement Biologie van de Universiteit Antwerpen (UA) en het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO) (Denys et al., 2000; Denys 2009). Men vertrouwde de identificatie van de aangetroffen watermijten daarbij toe aan een Nederlandse acaroloog, wijlen Dr. H. van der Hammen.

Recent zijn ook een aantal watermijten uit het vijvertje in het Raadsherenpark te Vosselaar geïdentificeerd. Dit leverde meteen een aantal opmerkelijke vaststellingen op.

om de verschillende soorten te onderscheiden. De mannetjes en vrouwtjes van enkele genera verschillen bovendien opvallend. De volwassen dieren jagen op kleine schaaldiertjes (o.a. watervlooien), andere mijten en insectenlarven, die ze leegzuigen. Uit of in de eieren ontwikkelen zich de larven. Deze bezitten slechts zes poten. De larven van een groot aantal soorten leven parasitair op o.a. weekdieren, wantsen, libellen en muggen. Na een eerste vervelling komt een nimf of volgroeide larve vrij: zij lijkt op het volwassen dier maar de geslachtsorganen zijn nog niet functioneel. Een tweede vervelling leidt tenslotte tot een volwassen mijt.

Een aantal soorten heeft geen voorkeur voor een bepaalde habitat, maar andere verkiezen bepaalde watertypen of waterkwaliteit. De aanwezigheid van watermijten geeft veel ecologische informatie. Veel soorten zijn gevoelig voor eutrofiëring en toxische stoffen. Er is vaak een duidelijk verspreidingspatroon van de zeldzamere soorten, die duiden op een betere waterkwaliteit. Deze worden (in Nederland) bijvoorbeeld gevonden in de duinen en in de Vechtplassen. Brakker en ionenrijk water heeft vaak minder soorten mijten. De grens ligt zo ongeveer bij 600 à 700 mg Cl⁻/l. Enkele zeer algemene soorten, die weinig eisen aan het milieu stellen zijn bv. *Limnesia undulata*, *Arrenurus globator* en *Piona conglobata*. Als mijten ontbreken (en het water niet te brak is) dan kan dat duiden op toxische stoffen zoals bestrijdingsmiddelen. Nabij boomgaarden en in het kassengebied zijn populaties vrijwel verdwenen. Dit maakt deze groep van zoetwaterdieren interessant als middel om wateren te beoordelen en te typeren.

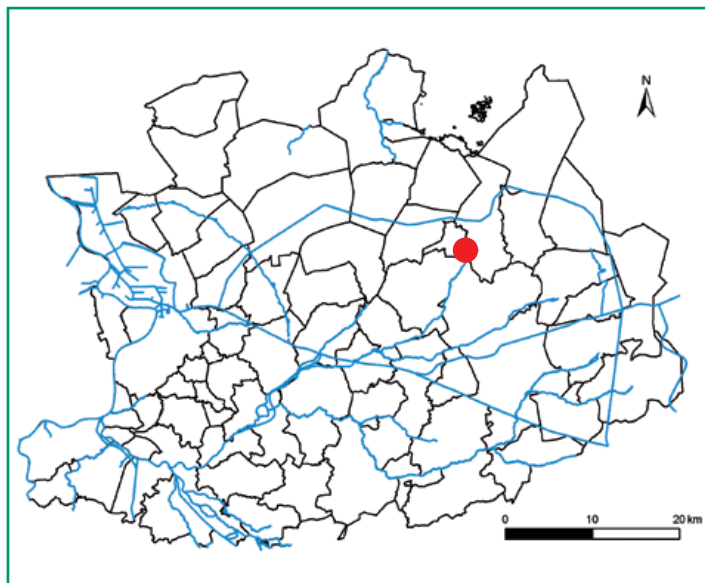
Watermijten

(naar Engelhardt, 1989 en Vannnevel, 1991)

Watermijten komen voor in zoet en licht brak water. De meeste zoetwatermijten lijken sterk op de mijten die we in onze tuinen ontmoeten. Het zijn kleine diertjes (enkele mm) met een rond of ovaal lichaam en, typisch voor alle spinachtigen, acht poten. Vele zijn rood, maar er bestaan ook heel wat anders gekleurde soorten. Zoetwatermijten vormen trouwens één van de meest soortenrijke groepen. De aanwezigheid van chitineplaatjes op de rug, het aantal en de plaatsing van de ogen, de vorm van de heupplaten op de buikzijde, de poten, de vorm van de mond-delen en het geslachtsapparaat zijn belangrijke kenmerken

Het vijvertje in het Raadsherenpark

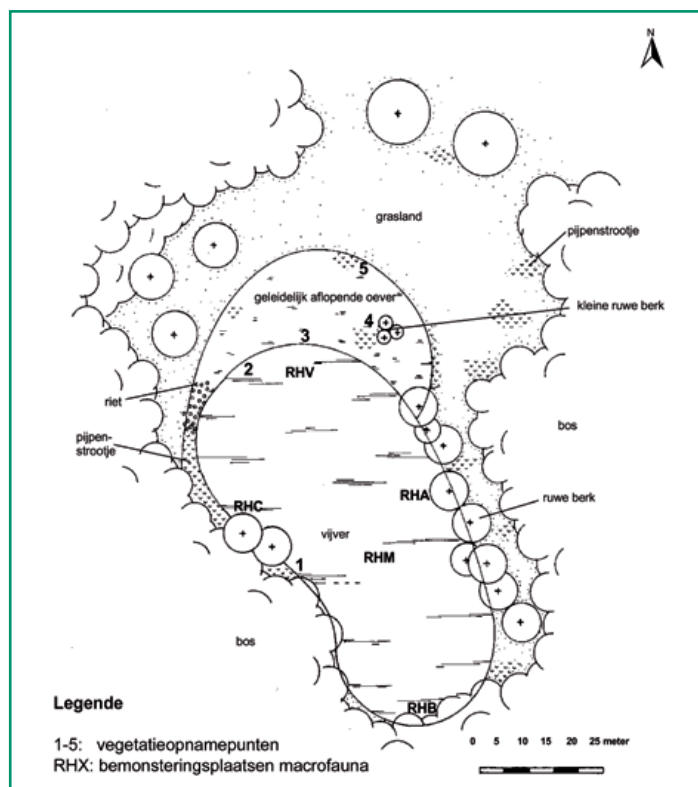
Het Raadsherenpark ligt ten zuidwesten van de stadskern van Turnhout, op het grondgebied van de gemeente Vosselaar (figuur 1). Het bestaat uit beboste landduinen. Het is eigendom van de Stad Turnhout.

Figuur 1: Situering van het Raadsherenpark in de provincie Antwerpen © PIH

Figuur 2a: Vijver vanaf de noordzijde met vooraan de zachte helling (september 2003) (foto: Thierry Vercauteren - PIH)

Figuur 2b: Plattegrond van de vijver (toestand in 2000) (PIH, 2002)

Het vijvertje (figuur 2a en 2b) ligt in de zuidoostelijke hoek van het domein (Lambert-coördinaten: 187,8 - 221,2; UTM(ED50)-coördinaten: 31 UFS 333 851). Het werd voor recreatiedoeleinden uitgegraven in 1948 in een depressie aan de voet van een landduin. Het heeft de vorm van een vierhoek met sterk afgeronde hoeken. De afmetingen zijn ± 70 m bij 30 tot 45 m, met als langste zijden de oostelijke en westelijke oevers. De oppervlakte wordt geschat op 2900 m². De noordwestelijke oever is een zacht hellend, zandig strandje. De andere oevers zijn loodrecht, maar tegenwoordig op verschillende plaatsen hol.

In 1999-2000 onderzocht het Provinciaal Instituut voor Hygiëne een eerste maal de biologische aspecten van het vijvertje.

De oevervegetatie bevatte een aantal planten, die typisch zijn

Tabel 1: Eigenschappen van het water 1990-2004: zuurheid (pH), geleidbaarheid, chloriden (Cl⁻), bicarbonaten (HCO₃⁻), zuurstof (O₂), oxydeerbaarheid KMnO₄, ammonium-stikstof (NH₄⁺-N), totale stikstof (Ntot) en orthofosfaat-fosfor (PO₄³⁻-P)

Datum	pH	geleidbaarheid μS/cm	Cl ⁻ mg/l	HCO ₃ ⁻ mg/l	O ₂ mg/l	oxydeerbaarh. (KMnO ₄) O ₂ mg/l	NH ₄ ⁺ -N mg/l	Ntot mg/l	PO ₄ ³⁻ -P mg/l
18.06.1990	4,1	230	-	-	-	-	0,06	-	-
17.07.1991	5,5	190	-	-	-	3,9	<0,05	-	-
13.07.1992	6,4	150	-	-	-	7,0	<0,05	-	-
19.07.1993	6,7	120	-	-	-	11,8	0,22	-	-
13.07.1994	6,0	110	-	-	-	11,0	0,05	-	-
03.08.1995	6,7	130	-	-	-	13,0	0,55	-	-
27.06.2000	< 7	-	-	-	-	-	-	-	-
24.09.2003	7,5-8	135	16	20	7,3-8,5	-	<0,1	0,25	<0,10
29.06.2004	7,2	288	-	-	4,3	-	-	-	-

voor voedselarme, weinig gebufferde, stilstaande of zwak stromende wateren (de Oeverkruidklasse, *Littorelletea*): duizendknoopfonteinkruid (*Potamogeton polygonifolius*), knolrus (*Juncus bulbosus*) veelstengelige waterbies (*Eleocharis multicaulis*), en moerashertshooi (*Hypericum elodes*). Daarnaast vond men ook geoord veenmos (*Sphagnum denticulatum*) en waternavel (*Hydrocotyle vulgaris*) (Hoogewijs & De Beer, 2003).

De macrofauna was in deze periode rijk aan libellenlarven (o.a. de smaragdlibel *Cordulia aenea*, heidelibellen (*Sympetrum* spp.)), waterwantsen (o.a. diverse moerwantsen: *Hesperocorixa sahlbergi*, *H. castanea*), kevers en kokerjufferlarven (o.a. *Phryganea bipunctata* en *Oligotricha striata*) (Vercauteren, 2003). Bovendien bleek de gelede worm *Vejdovskyella comata*, een bewoner van vooral heideplassen, hier voor te komen (Vercauteren et al., 2002). Weekdieren en schaaldieren ontbraken daarentegen. De afwezigheid van deze beide groepen is typerend voor kalkarme wateren. Ten opzichte van 1990 was het water wel duidelijk minder zuur (tabel 1).

Het onderzoek leidde tot de conclusie dat het vijvertje kenmerken bezat van een met organisch materiaal verrijkt ven. Zowel de oever- en watervegetatie als de macrofauna bevatten elementen van een venmilieu, maar waren niet kenmerkend.

In het najaar van 2001 leidde een overstroming van de nabijgelegen Visbeek ertoe dat kalkrijk water in het vijvertje terechtkwam. De Visbeek ontvangt water uit het Kanaal Dessel-Schoten, dat wordt gevoed door de Maas. Vervolgens zorgde de droge zomer van 2003 voor zeer lage waterstanden in het vijvertje.

Deze gebeurtenissen leidden tot een tweede onderzoek in 2003-2004. De water- en randvegetatie bevatte nog steeds dezelfde, hierboven vermelde soorten, maar o.a. duizendknoopfonteinkruid en geoord veenmos waren duidelijk afgenomen.

Onderzoek van de diatomeeën (27.02.2003) wees op een neutraal tot zuur, weinig tot matig voedselrijk, zuurstofrijk milieu (De Backer & Van Laer, 2006). De macrofauna was opvallend verarmd in vergelijking met 1999-2000. Vooral eerder waargenomen

wantsen, kevers en kokerjufferlarven ontbraken. Daarentegen waren nu wel schaaldieren zoals waterreizeltje (*Asellus aquaticus*) en de vlokreeft *Crangonyx pseudogracilis* evenals de smurfslak (*Ferrissia fragilis*) aanwezig. Het water was nu bruin door de aanwezige humuszuren en nog meer alkalisch (tabel 1). Alhoewel het vijvertje meer vervuigd leek, bleek het nog steeds eigenschappen van een 'heideplas' te bezitten.

De meest recente vegetatieopnamen (26.06.2008) geven aan dat duizendknoopfonteinkruid en geoord veenmos weer zijn toegenomen (Verstraete, 2010). Knolrus is daarentegen niet meer vastgesteld.

Materiaal en methoden

De hierna vermelde watermijten zijn aangetroffen in materiaal, bemonsterd met een handnet (maaswijdte 0,3 mm) op 24.06.2004. Bijna alle specimens werden aangetroffen in het deelmonster van de zacht hellende noordzijde van het vijvertje.

Het bemonsterd materiaal werd ter plaatse opgeborgen in plastieken potten en gefixeerd met een formaldehyde-oplossing van 10%. Deze behandeling is niet ideaal voor watermijten.

Enkele weken later werden de deelmonsters afzonderlijk gewassen en gezeefd (fracties 2,0, 1,0 en 0,3 mm). De aanwezige ongewervelde dieren werden vervolgens uitgezocht. De watermijten werden overgebracht in Koenike-oplossing, de andere groepen in gedenatureerde ethanol (97%).

De watermijten zijn in 2009 op naam gebracht door de tweede auteur. De identificatie van de *Limnesia*-soorten gebeurde met van Haaren & Tempelman (2009). Voor de andere soorten werden vooral de werken van Viets (1936), Besseling (1964) en van der Eyck (1977) gebruikt.

We verwijzen voor een beschrijving van de soorten naar deze werken.

De watermijten werden samen met de andere ongewervelden in bewaring gegeven aan het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen in Brussel (inventarisnummer: IG29063).

Tabel 2: Systematisch overzicht van de aangetroffen watermijten (vereenvoudigd naar Smit & van der Hammen, 2000)

Acari
Cohorte Hydrachnidia
Superfamilie Hygrobatidea Koch, 1842
Familie Limnesiidae Thor, 1900
Subfamilie Limnesiinae Thor, 1900
<i>Limnesia curvipalpis</i> Tuzovsky, 1997
<i>Limnesia koenikei</i> Piersig, 1894
<i>Limnesia maculata</i> (Müller, 1776)
Familie Unionicolidae Oudemans, 1909
Subfamilie Pionatacinae Viets, 1916
<i>Neumania (Neumania) limosa</i> (Koch, 1836)
Familie Pionidae Thor, 1900
Subfamilie Pioninae Thor, 1900
<i>Piona pusilla pusilla</i> (Neuman, 1875)
Superfamilie Arrenuroidea Thor, 1900
Familie Arrenuridae Thor, 1900
<i>Arrenurus (Arrenurus) albator</i> (Müller, 1776)
<i>Arrenurus (Megaluracarus) globator</i> (Müller, 1776)

DE ACTIVITEITENKALENDER

januari - april 2011

Voor een meer geactualiseerd en volledig overzicht van de natuurstudie-activiteiten kan je terecht op twee websites:

- Voor een up-to-date overzicht van alle mogelijke natuur- en milieueducatieve activiteiten in Vlaanderen kan je terecht op de <http://nme.milieuinfo.be> waar alle info gecentraliseerd wordt. Iedere natuurvereniging kan hier zelf zijn activiteiten 'uploaden'
- Voor een up-to-date overzicht van de activiteiten van Natuurpunt kan je naar <http://www.natuurpunt.be/nl/activiteitenoverzicht.aspx>

Wandelingen, inventarisaties en bijeenkomsten

Januari

Zaterdag 22 januari

BVC

Determinatienamiddag land- en zoetwatermollusken. Samenkomst om 14u00 in het Provinciaal Natuur- en Landschapshuis (NALAH), Kasteeldreef 55, Zoersel. Meer info: Nathal Severijns, e-mail: n.severijns@scarlet.be, tel. 03 458 27 82 of Jean Wuyts, e-mail: wuyts.jean@scarlet.be, tel. 03 324 99 14.

Dinsdag 25 januari

Ecocentrum De Goren i.s.m. Natuurpunt Educatie.

Voordracht 'Biodiversiteit' door Jos Gysels. Samenkomst om 20u00 in Ecocentrum De Goren, Postelsteeneuweg 71, 2400 Mol. Inschrijving verplicht! Meer info: Peeters Katrien, tel. 014 81 66 07, e-mail: katrien.peeters@admin.provant.be of info@ecocentrum.be

Zaterdag 29 januari

Poelenwerkgroep Waterleven

Watermonsters nemen in Olen. Samenkomst om 9u00 (tot 17u00) aan Pastorie, Lichtaartseweg 200, 2250 Olen. Meer info: Pals Louis, tel. 014 58 97 80, e-mail: Palsghoos@skynet.be

Zondag 30 januari

Natuurpunt afdeling Antwerpen Noord

Winter- en nieuwjaarswandeling in Bospolder. Samenkomst om 14u00 aan bruggetje van A12, einde Vierkerkenstraat, Ekeren. Meer info: tel. 03 541 58 25, e-mail: natuurpunttekeren@antwerpennoord.be

Februari

Woensdag 2 februari

ANKONA themagroep 'mossen' (planten) (i.s.m. VWBL)

Determinatieavond 'mossen en korstmossen'. Samenkomst om 19u30 in de Bioruimte van de Universiteit Antwerpen (Campus Groenenborger), Groenenborgerlaan 171 te 2020 Antwerpen. Meebrengen: te determineren materiaal, prepareergerief, voorwerp- en dekglasjes en flora. Meer informatie: Dirk De Beer, tel. 03 240 55 60, e-mail: dirk.debeer@admin.provant.be

Vrijdag 4 februari

VVE

Stand van zaken van bladmineerderswerkgroep, website en planning volgend

seizoen (Steve Wullaert). Samenkomst om 20u00, Bioruimte, Universiteit Antwerpen, Groenenborgercampus, Gebouw U, Groenenborgerlaan 171, 2020 Antwerpen. Meer info: <http://www.phegea.org>

Zaterdag 5 februari

BVC

Determinatienamiddag land- en zoetwatermollusken. Samenkomst om 14u00 in het Provinciaal Natuur- en Landschapshuis (NALAH), Kasteeldreef 55, Zoersel. Meer info: Nathal Severijns, e-mail: n.severijns@scarlet.be, tel. 03 458 27 82 of Jean Wuyts, e-mail: wuyts.jean@scarlet.be, tel. 03 324 99 14.

Zondag 6 februari

Natuurpunt afdeling Oude Spoorweg

Natuurwandeling over de **bermen van de AWW 'winter langs de waterkant'.** Samenkomst om 14u00 aan de ingang AWW aan de Stormschranslaan te Duffel. Meer info: Dirk Costrop, tel. 015 31 93 75.

Natuurpunt afdeling Oude Spoorweg

Familiale **wandeling door de Oude Spoorwegberm: 'knoppen en twijgen'.** Samenkomst om 14u00 aan de kerk van Waarloos. Meer info: Johan Asselberghs, tel. 015 31 94 88 of GSM 0479 65 29 07.

VMPA-afdeling Brecht

Watervogels kijken in de 'Leeuwerk'. Samenkomst om 14u00 aan het kerkplein, Dorpstraat, St.-Lenaarts. Meer info: Leon Wens, tel. 03 663 74 23; e-mail: leon.wens@telenet.be

Dinsdag 8 februari

Amenti

Lezing over biodiversiteit door Christiaan Thoen. Samenkomst om 19u30 in het Bezoekerscentrum Zoerselbos, Boshuisweg 2 te 2980 Zoersel. Kostprijs: 7 euro. Meer info: Michel Levens GSM 0473 99 26 78 of www.amenti.be

Zaterdag 12 februari

ANKONA i.s.m. UA-Departement Biologie

14de editie ANKONA-ontmoetingsdag op UA-Campus Groenenborger (Antwerpen). Ontvangst vanaf 9u20. Vooraf inschrijven verplicht! Meer info: www.ankona.be, e-mail: ankona@admin.provant.be, tel. 03 240 59 88 (of zie artikel onder de rubriek 'ANKONA-nieuws').

AMENTI

AMENTI is een groep van natuurliefhebbers met een onstilbare honger naar kennis over de verschillende aspecten van de natuur. De nadruk ligt op het vergaren van kennis en ervaring, over de natuur in al zijn aspecten. Enkel de publieksactiviteiten worden in deze activiteitenkalender opgenomen. Inschrijven per activiteit kan tot uiterlijk 2 weken voor de respectievelijke data van de activiteiten door overschrijving van 7 euro per activiteit op rekeningnummer Amenti IBAN: BE56 7350 0873 0388 met vermelding van de code(s) van de activiteit(en). Meer info: www.amenti.be

AMK: Antwerpse Mycologische Kring

AMK is een afdeling van de Koninklijke Vlaamse Mycologische Vereniging (KVMV). De educatieve avonden van AMK gaan door op dinsdagavond in de Bioruimte van de Universiteit Antwerpen (Campus Groenenborger), Groenenborgerlaan 171 te 2020 Antwerpen. Van april tot november zijn er excursies. Voor meer informatie kan je terecht op de www.kamk.be. AMK-Cortinariuserwerkgroep: Indien u wil deelnemen, contacteer: André de Haan, tel. 03 666 91 34 of Jos Volders, tel. 014 54 91 44.

ANKONA themagroep 'mossen' (planten) (i.s.m. VWBL)

Bijeenkomst telkens op de eerste woensdag van de maand (niet in juli / augustus) over de determinatie van mossen en korstmossen in de Bioruimte van de Universiteit Antwerpen (Campus Groenenborger), Groenenborgerlaan 171 te 2020 Antwerpen. Aanvang om 19u30 (tot 22u00). Iedereen is welkom. Zeker meebrengen: mossen om te determineren, prepareergerief, voorwerp- en dekglasjes en flora. Meer informatie: Dirk De Beer, tel. 03 240 55 60, e-mail: dirk.debeer@admin.provant.be of www.ankona.be

DE ACTIVITEITENKALENDER

januari - april 2011

Zondag 13 februari

NAREKA – Natuurgidsen regio Kalmthout

Wandeling in Kalmthoutse Heide. Samenkomst om 10u00 aan parking NEC De Vroente, Putsesteenweg 129, 2920 Kalmthout. Meer info: Vander Sypt Chris, tel. 03 666 48 03; e-mail: chrisvandersypt@skynet.be; <http://users.skynet.be/natuurgidsenregiokalmthout>

Zaterdag 19 februari

Natuurpunt i.s.m. UA

10de editie van Belgische vogeldag. Samenkomst om 9u00 aan de Middelheimcampus (gebouw G). Vooraf inschrijven verplicht! Meer info: <http://www.natuurpunt.be/vogeldag> (of zie artikel onder de rubriek 'Actualiteit')

Regionaal Landschap De Voorkampen

Themadag: '(wilde)Bijen en fauna-akkers'. Samenkomst om 9u00 in het Bethaniënhuis in St. Antonius -Zoersel. Gratis, maar vooraf inschrijven is verplicht. Meer info: www.rldevoorkampen.be; e-mail: info@rldevoorkampen.be

Zondag 20 februari

NAREKA – Natuurgidsen regio Kalmthout

Wandeling in Polder & Kempen. Samenkomst om 14u00 aan Steenovenstraat 89, 2040 Berendrecht (afrit 12). Meer info: Vander Sypt Chris, tel. 03 666 48 03; e-mail: chrisvandersypt@skynet.be; <http://users.skynet.be/natuurgidsenregiokalmthout>

Zondag 27 februari

VMPA-afdeling Antwerpen-C.

Wandeling 'thema: slapen en ontwaken' in provinciaal domein Rivierenhof o.l.v. Margriet en Karen. Samenkomst om 10u00 aan Kasteel Rivierenhof, Deurne. Meer info: Monique Carlier, GSM 0476 94 06 82.

Maart

Woensdag 2 maart

ANKONA themagroep 'mossen' (planten) (i.s.m. VWBL)

Determinatieavond 'mossen en korstmossen'. Samenkomst om 19u30 in de Bioruimte van de Universiteit Antwerpen (Campus Groenenborger), Groenenborgerlaan 171 te 2020 Antwerpen. Meebrengen: te determineren materiaal, prepareergerief, voorwerp- en dekglasjes en flora. Meer informatie: Dirk De Beer, tel. 03 240 55 60, e-mail: dirk.debeer@admin.provant.be

Vrijdag 4 maart

VVE

De Pterophoridae van België (Cees Gielis). Samenkomst om 20u00, Bioruimte, Universiteit Antwerpen, Groenenborgercampus, Gebouw U, Groenenborgerlaan 171, 2020 Antwerpen. Meer info: <http://www.phegea.org>

Zaterdag 5 maart

NAREKA – Natuurgidsen regio Kalmthout

Wandeling in Kalmthoutse Heide. Samenkomst om 10u00 aan parking NEC De Vroente, Putsesteenweg 129, 2920 Kalmthout. Meer info: Vander Sypt Chris, tel. 03 666 48 03; e-mail: chrisvandersypt@skynet.be; <http://users.skynet.be/natuurgidsenregiokalmthout>

Zondag 6 maart

Natuurpunt afdeling Oude Spoorweg

Natuurwandeling over de bermen van de AWW. Samenkomst om 14u00 aan de ingang AWW aan de Stormschranslaan te Duffel. Meer info: Dirk Costrop, tel. 015 31 93 75.

Zaterdag 12 maart

Natuurpunt afdeling Oude Spoorweg

Nacht van de Natuur: 'sfeervolle nachtwandeling door natuurgebied de Mosterdpot'. Samenkomst om 20u00 aan 't Mosterdpotje, Mechelsebaan 218 te Duffel (parkeermogelijkheid op PVT). Einde rond 23u00. Laarzen niet vergeten! Meer info: Dirk Costrop, tel. 015 31 93 75 of GSM 0476 66 08 28.

Zondag 13 maart

VMPA-afdeling Voorkampen

Themawandeling in Vordenstein 'Vroege vogels: de natuur ontwaakt' onder begeleiding van Ingrid Ravenhorst. Samenkomst om 10u00 aan parking Vordenstein, Kopstraat, Schoten. Meer info: Simonne Michielsens, tel. 03 653 38 62, e-mail: simonne.michielsen@skynet.be

VMPA-afdeling Voorkampen

Themawandeling in Polder en Kempen 'Kempens landschap in de lente' onder begeleiding van Harry van der Horst. Samenkomst om 14u00 aan einde afrit 12 van A12 (Berendrecht). Meer info: Simonne Michielsens, tel. 03 653 38 62, e-mail: simonne.michielsen@skynet.be

NAREKA – Natuurgidsen regio Kalmthout

Wandeling in Withoefse Heide. Samenkomst om 14u30 aan de parking NEC De Vroente, Putsesteenweg 129, 2920 Kalmthout. Meer info: Vander Sypt Chris, tel. 03 666 48 03; e-mail: chrisvandersypt@skynet.be; <http://users.skynet.be/natuurgidsenregiokalmthout>

Zaterdag 19 maart

VMPA-afdeling Antwerpen-C

Wandeling 'thema: lentetekenen' in Nachtengalenpark o.l.v. Marc Van den Daele. Samenkomst om 14u00 in parking Den Brandt, Beukenlaan, Wilrijk. Meer info: Thérèse Verschuere, tel. 03 288 82 72.

Zondag 20 maart

NAREKA – Natuurgidsen regio Kalmthout

Wandeling in Ravenhof. Samenkomst om 14u00 aan kasteel Ravenhof, Oud broek 4, 2940 Stabroek. Meer info: Vander Sypt Chris, tel. 03 666 48 03; e-mail: chrisvandersypt@skynet.be; <http://users.skynet.be/natuurgidsenregiokalmthout>

Dinsdag 22 maart

gemeente Kapellen i.s.m. de Provincie Antwerpen en Natuurpunt Educatie

Lezing 'Klimaat en Biodiversiteit' door Wim Veraghtert. Samenkomst om 20u00 het Beukenhof, Christiaan Pallemansstraat 71, 2950 Kapellen. Vooraf inschrijven is verplicht! Meer info: Martens Mireille, tel. 03 660 66 46, e-mail: mireille.martens@kapellen.be; inschrijvingen: Vincke Sofie, tel. 03 660 66 38, e-mail: sofie.vincke@kapellen.be

BVC: Belgische Vereniging voor Conchylologie

Deze vereniging is actief rond schelpen (conchylologie), weekdieren (malacologie) en fossielen (paleontologie). Ze houden maandelijks een determinatie- en studievergadering in het provinciaal Natuur- en Landschapshuis (NALAH) in Halle (Kasteeldreef 55, 2980 Zoersel). Meer info: Nathal Severijns, tel. 03 458 27 82, e-mail: n.severijns@scarlet.be of Jean Wuyts, tel. 03 324 99 14, e-mail: wuyts.jean@scarlet.be

BVP: Belgische Vereniging voor Paleontologie

Deze vereniging heeft tot doel belangstelling te wekken voor paleontologie in het algemeen, door o.m. het inrich-

ten van lezingen, excursies, studiedagen, tentoonstelling, uitgeven van tijdschrift 'Spirifer'. Meer info: Devids Jean, e-mail: ichthyosis@devids.com; www.paleontologie.be

Flo.Wer: Floristische Werkgroepen

Voor meer info zie www.plantenwerkgroep.be

FON: Floristisch Onderzoek voor Natuurbehoud

Voor planten- en vegetatieonderzoek kan je terecht bij Erik Molenaar, tel. 03 218 59 69 of de FON-O-FOON: GSM 0474 82 04 71, fon@natuurpunt.be. De kalender kan je raadplegen op <http://users.skynet.be/fon> of www.natuurpunt.be/fon. Een wandeling kan geannuleerd wor-

den omwille van slecht weer. Voor de werkgroep 'mossen en lichenen' (Natuurpunt) kan je de verantwoordelijken contacteren: Juul Slembrouck, tel. 03 321 32 75 of Chris Janssens, GSM 0476 48 22 30.

JNM: Jeugdbond voor Natuur en Milieu

JNM is een vereniging voor en door jongeren tussen 8 en 25 jaar die zich interesseren in natuur en milieu. Provinciale coördinator is Eva Willems, GSM 0498 61 07 26, e-mail: willemsseva@gmail.com. Meer info op www.jnm.be

DE ACTIVITEITENKALENDER

januari - april 2011

Zaterdag 26 maart

KVMV i.s.m. AMK

20ste editie van de Vlaamse mycologendag. Samenkomst 10u00 op Campus Groenenborger (auditorium T105), Groenenborgerlaan 171, Antwerpen. Meer info: www.kamk.be, e-mail: lieve.deceuninck@skynet.be

VMPA-afdeling Antwerpen-C.

Voorjaarswandeling in Boekenbergpark o.l.v. Fernand Van Ginderen. Samenkomst om 8u00 aan parkingang Gouverneur Holvoetlaan, Deurne. Meer info: Monique Carlier, GSM 0476 94 06 82.

Zondag 27 maart

NAREKA – Natuurgidsen regio Kalmthout

Wandeling in De Maatjes. Samenkomst om 14u00 aan kerk van Nieuwmoer, hoek Kerkstraat / Wuustwezelsteenweg, 2920. Meer info: Vander Sypt Chris, tel. 03 666 48 03; e-mail: chrisvandersypt@skynet.be; <http://users.skynet.be/natuurgidsenregiokalmthout>

NAREKA – Natuurgidsen regio Kalmthout

Wandeling in Reigersbos. Samenkomst om 14u00 aan parking achter de kerk van de Schouvegersstraat 1, 2040 Berendrecht. Meer info: Vander Sypt Chris, tel. 03 666 48 03; e-mail: chrisvandersypt@skynet.be; <http://users.skynet.be/natuurgidsenregiokalmthout>

BVC

Determinatienamiddag land- en zoetwatermollusken. Samenkomst om 14u00 in het Provinciaal Natuur- en Landschapshuis (NALAH), Kasteeldreef 55, Zoersel. Meer info: Nathal Severijns, e-mail: n.severijns@scarlet.be, tel. 03 458 27 82 of Jean Wuyts, e-mail: wuyts.jean@scarlet.be, tel. 03 324 99 14.

VMPA-afdeling Voorkempem

Themawandeling in De Miksebossen 'Hoe verdedigen planten zich tegen belagers' onder begeleiding van René Meulemans. Samenkomst om 9u30 aan kruispunt Miksebaan-Kerkedreef, Brasschaat. Meer info: Simonne Michielsens, tel. 03 653 38 62, e-mail: simonne.michielsens@skynet.be

Maandag 28 maart

Poelenwerkgroep Waterleven

Eerste maal bemonsteren Larumse brugweg 1, 2440 Geel Einde Larumsebrugweg, aan de kanaaldijk; vanaf 17u00 (tot 22u00) worden de diertjes op naam gebracht door middel van bino's. Meer info: Simonis Jeannine; tel. 014 59 31 65, GSM 0498 18 67 46, e-mail: Jeannine.Simonis@telenet.be

Dinsdag 29 maart

ANKONA i.s.m. Vleermuizenwerkgroep Natuurrupunt

Lezing over de resultaten van **de winter- en zometellingen van de vleermuizen in Antwerpse fortengordel**. Samenkomst om 19u30 bij Europa Direct, Lombardenvest 23, Antwerpen (www.provant.be/ed). Meer info: Koen Cuypers, tel. 03 240 59 88, e-mail: ankona@admin.provant.be (zie ook artikel bij rubriek 'ANKONA-nieuws').

Amenti

Lezing over **het verdwijnen van de bijen en de impact hiervan** door Prof. Frans Jacobs (UGent). Samenkomst om 19u30 in Bezoekerscentrum Zoerselbos,

Boshuisweg 2 te 2980 Zoersel Meer info: Michel Levens, GSM 0473 99 26 78 of op www.amenti.be

Ecocentrum De Goren i.s.m. Natuurpunt Educatie

Lezing 'Natuur en Klimaat' door Wim Veraghtert. Samenkomst om 20u00 in het Ecocentrum De Goren, Postelsesteenweg 71, 2400 Mol. Vooraf inschrijven verplicht! Meer info: Peeters Katrien, tel. 014 81 66 07, e-mail: katrien.peeters@admin.provant.be of info@ecocentrum.be

April

Vrijdag 1 april

VVE

Demonstratie entomologisch materiaal en literatuur (Entomologie-Specialzaak Vermandel). Samenkomst om 20u00, Bioruimte, Universiteit Antwerpen, Groenenborgercampus, Gebouw U, Groenenborgerlaan 171, 2020 Antwerpen. Meer info: <http://www.phegea.org/>

Zondag 3 april 2011

Natuurpunt afdeling Oude Spoorweg

Natuurwandeling over de bermen van de AWW. Samenkomst om 14u00 aan de ingang AWW aan de Stormschranslaan te Duffel. Meer info: Dirk Costrop, tel. 015 31 93 75.

Woensdag 6 april

ANKONA themagroep 'mossen' (planten) (i.s.m. VWBL)

Determinatieavond 'mossen en korstmossen'. Samenkomst om 19u30 in de Bioruimte van de Universiteit Antwerpen (Campus Groenenborger) Groenenborgerlaan 171 te 2020 Antwerpen. Meebrengen: te determineren materiaal, prepareergerief, voorwerp- en dekglasjes en flora. Meer informatie: Dirk De Beer, tel. 03 240 55 60, e-mail: dirk.debeer@admin.provant.be

Zaterdag 9 april

VMPA-afdeling Antwerpen-C.

Voorjaarswandeling in Boekenbergpark o.l.v. Walter Wessels. Samenkomst om 14u00 aan parkingang Gouverneur Holvoetlaan, Deurne. Meer info: Monique Carlier, GSM 0476 94 06 82.

Zondag 10 april

VMPA-afdeling Voorkempem

Themawandeling in het Mastenbos onder begeleiding van Rita Ingelbrecht. Samenkomst om 10u00 aan Oude Galgenstraat tegen over Fort Erbrand, Kapellen. Meer info: Simonne Michielsens, tel. 03 653 38 62, e-mail: simonne.michielsens@skynet.be

VMPA-afdeling Schilde

Natuurwandeling in Schildehof 'thema: voorjaarsbloemen'. Samenkomst om 10u00 aan het einde Bellevuedreef in Schilde. Laarzen gewenst in regenperiode. Meer info: tel. 03 383 26 58.

VMPA-afdeling Antwerpen-C

Voorjaarsbloeiërswandeling in Erbrugge o.l.v. Ludwig Van den Eynde. Samenkomst om 9u30 aan de hoek Schotensteenweg/Erbruggelaan, Deurne. Meer info: Monique Carlier, GSM 0476 94 06 82.

KAVE: Koninklijke Antwerpse Vereniging voor Entomologie

De leden van de KAVE en belangstellenden komen elke zondagvoormiddag vanaf 10u00 bijeen. NALAH: Kasteeldreef 55, Halle (Zoersel) meer info: www.kave.be
In juli en augustus 2011 enkel bijeenkomst in het lokaal op de 2de en 4de zondag van de maand. Voor meer informatie: Victor Naveau, tel. 03 236 07 65.

KAGM: Koninklijk Antwerps Genootschap voor Micrografie

De werkavonden van het KAGM worden elke maandagavond vanaf 20u00 gehouden in de Bioruimte van de

Universiteit Antwerpen (Campus Groenenborger), Groenenborgerlaan 171 te 2020 Antwerpen. Je kunt er leren werken met de microscoop en bij de micropreparaten die je zelf maakt, krijg je tekst en uitleg. Meer informatie en het programma vind je op www.microscopie.be of bij Herman Snoeck, tel. 03 237 99 52, e-mail: kagm@microscopie.be of herman.snoeck@antwerpen.be

KSGA: Koninklijk Sterrenkundig Genootschap van Antwerpen

Activiteiten en cursusdagen gaan steeds door op vrijdag om 20u30 in het Antverpiagegebouw, lokaal 3de verdieping, Sint-Antoniuslei 95-97 te Brasschaat. Info:

tel. 03 664 28 93. Voorzitter Ferdinand Delatin, e-mail: ferre_delatin@hotmail.com

MKA: Mineralogische Kring Antwerpen

Informatie omtrent MKA-activiteiten is te verkrijgen via Hugo Bender, secretariaat@minerant.org, tel. 03 440 89 87 of www.minerant.org. Vergaderingen en voordrachten hebben plaats in het Elzenhof, Kerkplein te Edegem om 19u30, 2de vrijdag van de maand (van september tot april) en laatste vrijdag van de maand mei; de werkgroep Edelsteenkunde komt samen om 9u30 de daaropvolgende zaterdag in De Drie Rozen in 's Gravenwezel om 20u00, 1ste vrijdag van de maand (van september tot april).

DE ACTIVITEITENKALENDER

januari - april 2011

Maandag 11 april

Poelenwerkgroep Waterleven

Eerste maal bemonsteren 'waterbeestjes' in Westerlo Poel (perceel 686a). Samenkomst om 14u00 aan de Merodedreef, 2260 Westerlo (Marlybrug) en vanaf 17u00 (tot 22u00) worden de diertjes op naam gebracht door middel van bino's. Meer info: Simonis Jeannine, tel. 014 59 31 65, GSM 0498 18 67 46, e-mail: Jeannine.Simonis@telenet.be

Zaterdag 16 april

VMPA-afdeling Antwerpen-C

Wandeling 'thema: voorjaar, een krachttoer in de natuur' in Nachtegalenpark o.l.v. Walter Wessels. Samenkomst om 14u00 in parkingang Den Brandt, Beukenlaan, Wilrijk. Meer info: Thérèse Verschueren, tel. 03 288 82 72.

Zondag 17 april

VMPA-afdeling Voorkampen

Themawandeling in Vordenstein onder begeleiding van Johan van der Grijn. Samenkomst om 14u00 aan parking Vordenstein, Kopstraat, Schoten. Meer info: Simonne Michielsens, tel. 03 653 38 62, e-mail: simonne.michielsens@skynet.be

VMPA-afdeling Voorkampen

Themawandeling in het Ravenhof onder begeleiding van Frank Janssens. Samenkomst om 14u00 aan parking kasteel, Oude broek 4, Stabroek. Meer info: Simonne Michielsens, tel. 03 653 38 62, e-mail: simonne.michielsens@skynet.be

VMPA-afdeling Schilde

Natuurwandeling in Schildehof 'thema: Lentekriebels'. Samenkomst om 14u30 aan het einde Bellevuedreef in Schilde. Laarzen gewenst in regenperiode. Meer info: tel. 03 383 26 58.

Maandag 18 april

Natuurpunt afdeling Oude Spoorweg

Inventarisatie van de voorjaarsflora van bos van Beersel (volgens Braun-Blanquetmethode). Samenkomst om 19u00 aan de grens Duffel/St.-Katelijne-Waver (Zandstraat-Beukendreef). Geen voorkennis van planten vereist, wel een gezonde interesse om planten te determineren. Een plantengids en loupe zijn steeds nuttig om mee te brengen. Meer info: Johan Asselberghs, GSM 0479 65 29 07 of 015 31 94 88.

Zondag 24 april

VMPA-afdeling Voorkampen

Themawandeling in De Inslag 'Dag van de aarde' onder begeleiding van Simonne Michielsens. Samenkomst om 14u00 aan Kerkedreef 50 m. voorbij huisnr. 48, Brasschaat. Meer info: Simonne Michielsens, tel. 03 653 38 62, e-mail: simonne.michielsens@skynet.be

VMPA-afdeling Schilde

Wandeling in Schildehof 'thema: Nachtegalen'. Samenkomst om 20u30 aan het einde Bellevuedreef in Schilde. Laarzen gewenst in regenperiode. Meer info: tel. 03 383 26 58.

VMPA-afdeling Antwerpen-C.

Wandeling 'thema: jong leven' in provinciaal domein Rivierenhof o.l.v. Linda en Jack. Samenkomst om 14u00 aan Kasteel Rivierenhof, Deurne. Meer info: Monique Carlier, GSM 0476 94 06 82.

Cursussen

A. Cursussen Natuurpunt Educatie

Voor het volledige vormingsaanbod 2011 zie <http://www.natuurpunt.be/nl/activiteitenoverzicht.aspx>

Je kan verder ook contact opnemen met Tineke Thijs, Graatakker 11, 2300 Turnhout, tel. 014 47 29 55; e-mail: educatie@natuurpunt.be

Cursus 'Dagroefvogels' (Lier, 5 lessen vanaf 18/1)

Deze cursus wordt ingericht door de Vogelwerkgroep van Natuurpunt De Wielewaal in samenwerking met Natuurpunt Educatie. De theorielessen worden door Koen Leysen, educatief medewerker van Natuurpunt Educatie gegeven. De excursies worden gegidst door Gerald Driessens en Peter Tibax.

Plaats: Zimmerplein 12, 2500 Lier

De theorielessen vinden plaats in Zaal Refuge op dinsdagavond 18 en 25 januari, 1 en 8 februari, telkens van 19u30 tot 22u30.

De excursie vindt plaats op 13 maart van 07u00 tot 17u00.

Contactpersoon: Tibax Peter, GSM 0499-18 77 11; e-mail: peter_tibax@yahoo.com

Inschrijven bij:

Tibax Peter, GSM 0499 18 77 11, e-mail: peter_tibax@yahoo.com

Inschrijving is verplicht!

Prijs: leden en niet-leden €20

Cursus: 'Vogels in de Noorderkempen' (Kalmthout, 12 lessen vanaf 11/02)

Deze cursus wordt ingericht door Natuurpunt-afdeling Noorderkempen Wielewaal in samenwerking met Natuurpunt Educatie.

Plaats: Putsesteenweg 129, 2920 Kalmthout

De theorielessen vinden plaats op 11 en 18 februari, 4, 11 en 25 maart, 17 april, telkens van 20u00 tot 22u30 in het NEC De Vroente. De excursies vinden plaats op 13 februari, 16 april, 14 mei, 28 mei, 5 juni en 4 december.

Contactpersoon: Pinseel Joris, tel. 03 667 57 97; e-mail: joris.pinseel@fulladsl.be

Inschrijven bij:

Jacobs Herman, tel. 03 677 35 98, e-mail: hejacobs@skynet.be

Inschrijven verplicht!

Prijs: leden en niet-leden €40

NAREKA: Natuurgidsen regio Kalmthout

Chris Vander Sypt, p/a Kapellensteenweg 20, 2920 Kalmthout, tel. 03 666 48 03, e-mail: chrisvandersypt@skynet.be. Natuurwandelingen op maat in de Kalmthoutse Heide kan onder leiding van een natuurgids. Plaats, datum en vertrekur bepaal je zelf. Reservatie minstens 10 dagen vooraf. Wandelingen duren ongeveer 2 à 3 uur, tenzij anders overeengekomen. Maximum 25 personen per groep. Meer info: <http://users.skynet.be/natuurgidsenregiokalmthout>

Natuur 2000 - werkgroep Fort Oelegem

Meer info: Joeri Orts, tel. 03 231 26 04, www.natuur2000.be, e-mail: natuur2000@telenet.be of fortoelegem@hotmail.com

Natuurpunt afdeling Dubbelloof (Westerlo)

Voor algemene informatie kan je terecht bij Danny Mattheussen, tel. 014 23 45 25, www.dubbelloof.be Voor de werkgroep Mycoflora kan je terecht bij Anja Wijns, tel. 015 25 21 06. Determinatiewandelingen hebben zondagvoormiddag plaats tussen 9u00 en 12u00.

Er bestaat ook de insectenwerkgroep 'Hexapoda', Bart Reynaerts, GSM 0473 85 08 11, de vogelwerkgroep 'Falco peregrinus' en de plantenwerkgroep 'Thalictrum' (gezamenlijke plantenwerkgroep met Natuurpunt afdeling Geel-Meerhout (www.natuurpunt.be/geel-meerhout) en afdeling Nete & Aa (www.natuurpuntna.be))

Natuurpunt afdeling Grote Nete

Meer info: Lon Lommaert, tel. 014 54 17 38, www.natuurpunt.be/grotenete

Natuurpunt afdeling Antwerpen Noord

Meer info: tel. 03 541 58 25.

Natuurpunt afdeling Mechels Rivierengebied

Voor informatie of om een activiteitenkalender aan te vragen kan je terecht in het bezoekerscentrum, Muizenhoekstraat 7 in Muizen-Mechelen elke donderdag en zondag van 13u30 tot 17u30. Tijdens de schoolvakanties ook op zaterdagmiddag, tel. 015 43 61 09 of www.natuurpunt.be/mechelsrivierengebied

DE ACTIVITEITENKALENDER

januari - april 2011

Opmerking: Inschrijving door storting van 40 euro op rekeningnummer 000-0415380-26 t.n.v. NP Noorderkempen (incl. syllabus, drank en busuitstap).

Cursus 'Vogelzang in je tuin' (Halle, Zoersel, 5 lessen vanaf 22/02)

De cursus wordt ingericht door Natuurpunt Voorkempen in samenwerking met Natuurpunt Educatie. Lesgever is Koen Leysen, educatief medewerker Natuurpunt Educatie.

Plaats: Kasteeldreef 55, 2980 Halle

De theorielessen vinden plaats op dinsdag 22 februari en 1 en 8 maart, telkens van 19u30 tot 22u30 in het Provinciaal Natuur- en Landschapshuis (NALAH). De excursies vinden plaats op zondag 20 maart en 10 april, telkens van 7u00 tot 10u00. Afspraakplaatsen worden meegedeeld tijdens de theorieles.

Contactpersoon en inschrijvingen bij: Frank Reusens, tel. 03 384 01 83, e-mail: frankreusens@yahoo.co.uk

Prijs: leden €25; niet-leden €30

Opmerking: Prijs exclusief syllabus. Betaling geldt als inschrijving. Betaling minstens 14 dagen op voorhand door storting op rekening 068-2299025-55 van Natuurpunt Voorkempen Leeuwerikenlaan 8, 2390 Malle met vermelding 'cursus vogelgeluiden' en aantal personen.

Cursus 'Vogelzang in het bos' (Hoboken, 6 lessen vanaf 21/02)

De cursus wordt ingericht door Natuurpunt Hobokense Polder in samenwerking met Natuurpunt Educatie. Lesgever is Koen Leysen, educatief medewerker Natuurpunt Educatie. De excursies worden begeleid door Wim Mertens en Danny Jonckheere, vrijwilligers van Natuurpunt Hobokense Polder. Inschrijving verplicht.

Plaats: Berkenrodelei 34, 2660 Hoboken

De theorielessen vinden plaats maandag op 21 en 28 februari, 14 en 21 maart, telkens van 19u30 tot 22u30 in zaal Moretus. De excursies vinden plaats op zaterdag 2 en 30 april, telkens om 9u30

Contactpersoon en inschrijvingen: Thys Ria, tel. 03 289 73 66, e-mail: ria.thys@telenet.be

Prijs: leden €27, niet-leden €35

Te storten op rek. 979-6399607-37 van Natuurpunt Hobokense Polder

Cursus 'Bosvogels' (Zoersel en Retie, 2 X 5 lessen)

Deze gratis cursussen worden ingericht door ANKONA in samenwerking met Natuurpunt Educatie. Lesgever is Koen Leysen, educatief medewerker Natuurpunt Educatie.

Inhoud van de cursus:

In deze cursus leren we de geluiden van de bosvogels kennen en herkennen. Is het nu een koolmees of een zwarte mees, een groene specht of toch een zwarte of misschien wel een boomklever? Je leert er alles over in deze cursus. Naast een uitgebreide reeks geluiden krijg je ook van elke vogel wel een stukje film te zien. Tevens wordt even stilgestaan bij invloed van bosbeheerwerken op de (bos-)vogelpopulatie. Tevens wordt aandacht besteed aan de PPS-vogelsoorten (provinciale prioritaire soorten).

Plaats: bezoekerscentrum van het provinciaal domein Prinsenspark (Retie)

Data:

- Theorie: donderdagavond 19u30-22u30: 3 maart, 17 maart en 24 maart
- Praktijk: zondagochtend 27 maart en zaterdagochtend 30 april

Plaats: Provinciaal Natuur – en Landschapshuis – NALAH (Zoersel)

Data (woensdagvoormiddag 9u30-12u30):

- Theorie: 2 maart, 16 maart en 23 maart
- Praktijk: 30 maart en 27 april

Meer info:

Koen Cuypers, ANKONA-coördinator, e-mail: ankona@admin.provant.be; tel. 03 240 59 88; www.ankona.be

Deze cursussen worden ter gelegenheid van het 'Internationaal jaar van het Bos' en het 'Europees jaar van de Vrijwilliger' gratis aangeboden. Vooraf inschrijven is verplicht!

Cursus 'Weidevogels' (Wortel, 4 lessen vanaf 25/03)

De cursus wordt ingericht door Natuurpunt Markvallei in samenwerking met Natuurpunt Educatie en Bezoekerscentrum De Klapekster. Lesgever is Koen Leysen, educatief medewerker Natuurpunt Educatie. Inschrijving verplicht.

Plaats: Kolonie 41, 2323 Wortel

De theorielessen vinden plaats op vrijdag 25 maart en 1 april, telkens van 19u30 tot 22u30 in het Bezoekerscentrum De Klapekster. De excursies vinden plaats op zondag 3 april en 7 mei, telkens van 8u30 tot 11u30.

Contactpersoon en inschrijvingen: Van Dun, GSM 0473 37 52 87,

e-mail: luc.van.dun@telenet.be

Prijs: leden €20; niet-leden €30

Cursus 'Watervogels' (Putte, 2 praktijklessen op 6/02 en 20/02)

Natuurpunt-afdeling De Putter

6/2: Watervogels bekijken en leren determineren in het Mechels Broek. Meebrengen: laarzen, verrekijker, veldkijker, veldgids vogels, warme kledij.

Samenkomst: Lierbaan aan de kerk van Putte bij Mechelen

Afspraak om 8u00 (einde 12u00)

20/2: Watervogels bekijken en leren determineren aan de oevers van de Rupel te Heidonk en in het Blaasveld Broek. Meebrengen: laarzen, verrekijker, veldkijker, veldgids vogels, warme kledij. Samenkomst: Lierbaan, aan de kerk van Putte bij Mechelen

Afspraak om 8u00 (einde 13u00)

Contactpersoon en inschrijvingen: Mampaey Eddy, tel. 015 75 26 45,

e-mail: Eddy.Mampaey@mil.be

Inschrijven bij Eddy voor 1/2. Totale kostprijs van de cursus watervogels €10 (alles inclusief - cursus en gids en ontbijt op 20/02)

Natuurpunt afdeling Noorderkempen

Meer info: www.noorderkempen.be; Joris Pinseel; tel. 03 667 57 97, e-mail: info@noorderkempen.be

Natuurpunt afdeling Oude Spoorweg (Kontich-Duffel)

Voor algemene info kan je terecht bij: Lutgarde Van Driessche of Dirk Costrop (e-mail: lutgarde.van.driessche@telenet.be of dirk.costrop@telenet.be); www.natuurpunt.be/oudespoorweg

Van april t.e.m. juni wordt vrijwel elke maandagavond (19u30) o.l.v. Johan Asselberghs (tel. 015 31 94 88) aan planteninventarisatie gedaan vlg. Braun Blanquetmethode.

de. Samenkomst aan de ingang van natuurgebied, Oude Waarloossteenweg te Waarloos.

Natuurpunt afdeling Voorkempen

Meer info: Richard Vergaelen, tel. 014 72 51 42, www.natuurpuntvoorkempen.net

Natuurpunt afdeling Zuidrand Antwerpen

Meer info: Herman Snoeck, tel. 03 237 99 52, e-mail: herman.snoeck@antwerpen.be

Natuurpunt plantenwerkgroep van afdeling De Wiele-waal (Lier)

Voor informatie van de werkgroep kan je terecht bij de secretaris, Paul De Haes, e-mail: haesjes@pandora.be

Natuurpunt plantenwerkgroep 'Thalictrum' van de afdeling Dubbelloof, de afdeling Geel-Meerhout en de afdeling Nete & Aa

Louis Schellens, tel. 014 54 90 16.

DE ACTIVITEITENKALENDER

januari - april 2011

Cursus 'Zin in natuur' (Halle-Zoersel, 12 lessen vanaf 25/01)

Deze lessenreeks wordt ingericht door Natuurgroep Amenti (www.amenti.be) in samenwerking met Natuurpunt Educatie. De lessen worden verzorgd door lesgevers van Natuurpunt Educatie en vrijwilligers van Natuurgroep Amenti. Inschrijving is verplicht.

Plaats: Boshuisweg 2, 2980 Halle

De theorielessen vinden plaats op dinsdagavond 25/1, 1/2, 15/3, 5/4, 10/5, 7/6, 6/9, 4/10 en 13/12 in het Bezoekerscentrum Zoerselbos (BCZB), telkens van 19u30 tot 22u30. De excursies vinden plaats op zondag 10/4, 19/6 en 11/9, telkens van 9u00 tot 12u00.

Contactpersonen: Levens Michel, GSM 0473 99 26 78; e-mail: michel.levens@be.ibm.com en Wijns Anja, GSM 0496 72 48 11, e-mail: ba.re@pandora.be

Inschrijvingen bij:

Levens Michel, GSM 0473-99 26 78, e-mail: michel.levens@be.ibm.com

Prijs: leden en niet-leden €65; te storten op rekeningnummer 735-0087303-88 t.n.v. Natuurgroep Amenti met mededeling "zin in natuur".

Cursus 'Speciale natuur' (Halle-Zoersel, 6 lessen apart te volgen vanaf 8/02)

Deze lessenreeks wordt ingericht door Natuurgroep Amenti in samenwerking met Natuurpunt Educatie. De lessen worden verzorgd door lesgevers van Natuurpunt Educatie en vrijwilligers van Natuurgroep Amenti. Inschrijving is verplicht.

Plaats: Boshuisweg 2, 2980 Halle

Thema's: 8/2: Lezing "Wat is in hemelsnaam biodiversiteit", 29/3: Lezing "Het verdwijnen van de bijen en de impact", 17/5: Les "Orchideeën", 22/5: Excursie 'orchideeën', 20/9: Les en praktijk: "Nachtvlinders", 22/11: Lezing "Ratten en mijnen, geallieerd in moeilijke tijden". De lezingen en lessen vinden op een dinsdagavond plaats van 19u30 tot 22u30 in het Bezoekerscentrum Zoerselbos. De excursie van zondag 22/5 vindt plaats van 9u00 tot 12u00.

Contactpersonen: Levens Michel, GSM: 0473 99 26 78; e-mail: michel.levens@be.ibm.com en Wijns Anja, GSM 0496 72 48 11, e-mail: ba.re@pandora.be

Inschrijvingen bij:

Levens Michel, GSM 0473-99 26 78, e-mail: michel.levens@be.ibm.com

Prijs (per les): leden en niet-leden €7, te storten op rekeningnummer 735-0087303-88 t.n.v. Natuurgroep Amenti met mededeling van de lessen die je wil volgen.

Cursus 'Waterleven: Nieuwe Biotische Index / Determinatie waterkevers / Werken met de libellenlarventabel' (Sint-Jozef (Olen), 3 lessen vanaf 14/02)

In februari 2011 start de Poelenwerkgroep "Waterleven" met een cursuspakket, waarin verschillende onderwerpen worden gebracht.

Plaats: Pastorie, Lichtaartseweg 200, 2250 Olen

Op maandagavond 14 februari (19u30-22u30) begint Louis Pals met een verduidelijking rond de Nieuwe Biotische Index. Er zal ook nog stilgestaan worden bij de waarde en het gebruik van de klassieke biotische index. Op zaterdagvoormiddag 26 februari (9u00-12u00) geeft Luc Crèvecoeur ons tips bij het determineren van waterkevers. Maandagavond 14 maart (19u30-22u30) verwachten we Peter Van der Schoot. Hij zal ons leren omgaan met de libellenlarventabel en onze praktijkvragen met plezier beantwoorden.

Natuurpunt plantenwerkgroep van afdeling Klein-Brabant

Voor informatie van de werkgroep kan je terecht bij Ronny Segers, GSM 0477 55 66 38, e-mail: r.segers@scarlet.be

Natuurpunt planten- en zwammenwerkgroep van afdeling Schijnvallei

Meer info: Staf Brusseleers, tel. 03 636 35 08, e-mail: co-lybia@skynet.be

Secretariaat: Kerkelei 10, 2970 Schilde, tel: 03 354 55 06, <http://www.schijnvallei.be>

Natuur- en Milieuvereniging 'De Gagel'

De Gagel is een Natuur- en Milieuvereniging voor de regio Mol/Balen, opgericht in 1984. Iedereen die kennis wil opdoen over de natuur en z'n leefomgeving, of die graag, als gids, de natuur intrekt met een groepje mensen, is welkom. e-mail: degagel@hotmail.com, www.bloggen.be/degagel, tel. 014 31 78 16.

Natuurvereniging 'den Bunt' vzw

Wij organiseren natuurwandelingen, daguitstappen ... en richten zelf cursussen in. Wij houden het bezoekerscen-

trum Boshuis open elke zondagnamiddag. Contactadres: Koningin Astridlaan 69, bus 1, 2300 Turnhout, e-mail: ritadehouwer@skynet.be

Prijs leden en niet-leden €10

Opmerking: Cursuspakket bestaat uit 3 lessen. Elke les kan apart gevolgd worden aan de prijs van €10. Voor het ganse cursuspakket betaal je €25.

Bino meebrengen en het boek Waterkevers van Nederland (KNNV) (Indien geen bino: melden bij inschrijving).

Cursus 'NeteNatuurGids' (Tongerlo, 25 lessen vanaf 26/01)

De Natuur.cursus "NeteNatuurGids" is een organisatie van Natuurpunt Westerlo (afdeling Dubbeloof) en Natuurpunt Educatie. Laat je in 25 lessen (10 theorie, 10 praktijk & 5 gidsen) kennismaken met de natuur en het landschap van de streek van de Grote Nete rondom Westerlo, en de unieke natuur in deze Zuidkempens! De theorielessen zijn gepland op 10 woensdagavonden (19u30-22u30) vanaf 26 januari tot en met 18 mei. De praktijk is op 10 zondagvoormiddagen en loopt tot oktober. De module gidsing is in september en oktober.

Plaats: Jos Geunsplein, 2260 Tongerlo

De theorielessen vinden plaats in het gemeenschapslokaal van Tongerlo. De cursus start op 26 januari en eindigt op 16 oktober. In september en oktober volgt nog een module voor gidsen (5 excursies).

Contactpersoon: Mattheeussen Danny; GSM 0496 74 77 28, e-mail: natuur.westerlo@telenet.be

Inschrijvingen bij: Thijs Tineke, tel. 014 47 29 55, e-mail: tineke.thijs@natuurpunt.be

Prijs: De cursus kost 175 euro (25 lesmomenten). Leden van Natuurpunt krijgen korting en betalen 150 euro. Inschrijven door storting op rekening 230-0567479-49 ("Cursus NeteNatuurGids" vermelden). Deelnemers ontvangen een cursustekst, werkbladen en toegang tot de website die speciaal voor de cursus wordt aangemaakt.

Cursus 'Plantengemeenschappen' (Duffel, 4 lessen vanaf 29/03)

Deze cursus wordt ingericht door Natuurpunt Oude Spoorweg in samenwerking met Natuurpunt Educatie. Lesgevers zijn Luc De Naegel en Johan Asselberghs, vrijwilligers bij Natuurpunt Oude Spoorweg. Inschrijving verplicht.

De cursus plantengemeenschappen gaat niet over het determineren van planten, maar wel over het herkennen van combinaties planten in het veld. De praktijklessen zijn gericht op het herkennen van plantengemeenschappen in het veld en inventarisatietechnieken.

Plaats: Mechelsebaan 218, 2570 Duffel

De theorielessen vinden plaats op dinsdag 29 maart, 5 en 26 april, telkens van 19u30 tot 22u30 in Het Mosterdpotje (parking PVT). De excursie vindt plaats op zaterdag 21 mei van 9u00 tot 17u00. Afspraak wordt afgesproken tijdens de theorieles.

Contactpersoon en inschrijvingen: Van Puyvelde Marleen, GSM 0486 41 36 58, e-mail: marleenvanpuyvelde@telenet.be

Prijs: leden €30; niet-leden €35

Cursus 'Mieren, bijen en wespen' (Oud-Turnhout, 11 lessen vanaf 31/03)

Organisatie: Natuurpunt-afdeling De Wulp/ Natuurpunt Educatie

trum Boshuis open elke zondagnamiddag. Contactadres: Koningin Astridlaan 69, bus 1, 2300 Turnhout, e-mail: ritadehouwer@skynet.be

Poelenwerkgroep van Natuurpunt (Waterleven)

De poelenwerkgroep of ook de regionale werkgroep 'Waterleven' van Natuurpunt genoemd, wil de diversiteit in en om poelen bestuderen. Het werkingsgebied is de regio Kleine en Grote Nete tussen Herentals, Geel en Lier (Natuurpunt Nete & Aa, Natuurpunt Dubbeloof en Natuurpunt Geel-Meerhout). De poelenwerkgroep is actief op het

DE ACTIVITEITENKALENDER

januari - april 2011

Plaats: Schuurhovenberg 43, 2360 Oud-Turnhout

De theorielessen vinden plaats op 31 maart, 7 en 28 april, 5 en 26 mei, telkens van 19u30 tot 22u30 in het Bezoekerscentrum Landschap De Liereman. De excursies vinden plaats op 9 en 30 april, 28 mei, 9 juli, 20 augustus (telkens van 14u00 tot 17u00) en 29 september (20u00 tot 23u00).

Contactpersoon en inschrijvingen: Meul Luc, tel. 014 45 35 42, GSM 0477 23 50 64, e-mail: luc.meul1@telenet.be

Prijs: leden €30; niet-leden €35

Cursus 'Wilde bijen' (Beerzel, 5 lessen vanaf 12/04)

Organisatie: Natuurpunt-afdeling De Putter

3 theorielessen (12/04 - 19/04 - 17/05) en 2 praktijklessen (01/05 - 21/05) van 19u30-22u00

Plaats: Hoogstraat 54, 2580 Beerzel (ACE)

Contactpersoon en inschrijvingen: Hendrickx Peter, tel. 015 75 28 61, e-mail: Eddy.Mampaey@mil.be

Kostprijs van de gehele cursus: leden €25, niet-leden €45. Het is trouwens mogelijk in te schrijven voor bepaalde onderdelen van de cursus. Prijs per cursusonderdeel: leden €5, niet-leden €10.

B. CVN-cursussen

CVN-secretariaat: Appelmansstraat 12 bus 6 (zijstraat van de De Keyserlei), 2018 Antwerpen, tel. 03 226 02 91, e-mail: bea.verreet@c-v-n.be; www.c-v-n.be

Cursus 'Natuurgids' (Lier, PIME 45 lessen vanaf 21/02)

i.s.m. het Provinciaal Instituut voor Milieueducatie (PIME)

Plaats: PIME, Provinciaal Instituut voor Milieu Educatie, Mechelsesteenweg 365, 2500 Lier

Activiteiten: 30 activiteiten waarvan 15 excursies

Maandag van 19u30-22u30 voor de binnenlessen en zaterdag van 9u-12u voor de excursies

Vanaf maandag 21 februari tot en met november

Prijs: €220 op 404-3076041-29 t.n.v. CVN. Verlaagde inschrijfprijs voor (brug) gepensioneerden, werklozen, studenten, huisvrouwen en -mannen: 180€

Maximum 25 deelnemers

Info: CVN, tel. 03 226 02 91, e-mail: bea.verreet@c-v-n.be

Cursus 'Natuur-in-zicht' (Brasschaat, 10 lessen vanaf 6/04)

i.s.m. VMPPA-Brasschaat

Plaats: Parochiecentrum Drieheem, Rerum Novarumlei 47, 2930 Brasschaat-Drieheem

Activiteiten: 10 activiteiten waarvan de helft excursies

Woensdagavond van 19u15-22u30 voor de binnenlessen

Zaterdagvoormiddag van 9u30-12u30 voor de excursies

Vanaf 6 april tot en met 22 mei 2011

Prijs: €60 op 404-3076041-29 t.n.v. CVN

Info: CVN, e-mail: bea.verreet@c-v-n.be, tel. 03 226 02 91 of Simonne Michielsens, e-mail: simonne.michielsens@telenet.be

Basiscursus Natuurfotografie (Borgerhout, Ecohuis, 4 lessen vanaf 15/03)

Lesgever Dirk Cleiren is natuurliefhebber en fotograaf in hart en nieren. Hij is o.a. secretaris van de BVNF, de Bond voor Verantwoorde Natuurfotografie, www.bvnf.be

Plaats: Ecohuis Antwerpen, Turnhoutsebaan 139, 2140 Borgerhout

Activiteiten: 4 activiteiten waarvan 3 theorielessen en 1 praktijkles.

Op dinsdag 15/03, 22/03, 29/03 (19u00-22u00: binnenlessen) en zaterdag 26/03 (9u00-12u00 (praktijkles)) (data en locatie nog onder voorbehoud!).

Prijs: €60 op 404-3076041-29 t.n.v. CVN.

Info: CVN, tel. 03 226 02 91, e-mail: bea.verreet@c-v-n.be

C. Inverde-cursussen

Inverde geeft opleidingen over bos-, groen- en natuurbeheer, Veronique De Smedt, Duboislaan 1b, 1560 Hoeilaart, tel. 02 658 24 94, e-mail: info@inverde.be. Vooraf inschrijven op de cursussen is verplicht en kan via www.inverde.be of telefonisch op 02 658 24 94.

Cursus 'Bomen en struiken herkennen in de winter' (Heist-op-den-Berg, vanaf 24/02)

Inhoud:

De winter is het ideale seizoen om bomen en struiken te herkennen.

Misschien kijk je nu even vreemd op? In de winter staan er toch geen bladeren op de bomen? Klopt. Maar bladeren zijn niet het enige kenmerk waaraan je een boom kan herkennen. Knoppen bijvoorbeeld zijn bijzonder handig om een boom of struik te determineren. Een linde heeft dikke, roodachtige knoppen, de knoppen van de beuk zijn fijn en spits. Ook de schors en het wintersilhouet van een boom geven je heel wat informatie over de soort.

Plaats: Taverne het Boshuis Averegten, Boonmarkt 12, 2220 Heist-op-den-Berg.

Wanneer: donderdag 24 en vrijdag 25 februari 2011, telkens van 9u30 tot 16u30

Doelgroep: Iedereen die graag wil leren hoe je bomen en struiken kan herkennen aan de hand van knoppen en andere winterkenmerken. Voor deze cursus is geen voorkennis vereist.

Kostprijs: 30 euro; 27 euro (oud-)cursisten bosbouwbekwaamheid en werknemers ANB; 18 euro/studenten en werkzoekenden

Meer info: <http://www.inverde.be/cursus.php?id=1295>

Cursus 'Bosbeheer - voorbeeldbossen' (Herselt, 19/04)

Inhoud:

Inverde neemt je mee naar enkele jonge bossen in Herselt. Hier zijn verschillende methodes uitgeprobeerd om jong bos te behandelen. Eerste dunning met of zonder toekomstbomen. Ringen of kappen. Kappen en het hout laten liggen, ...

Een veelvoud aan variëteiten dus. We bekijken samen het succes van de verschillende methodes. In deze cursus krijg je een mooi overzicht van mogelijke technieken. Na afloop ken je alle voor- en nadelen van verschillende dunningsmethodes in jonge bossen.

Wanneer: dinsdag 19 april van 9u30 tot 12u30

Doelgroep: Iedereen met interesse in bosbeheer. Je hebt voor deze opleiding geen voorkennis nodig.

Prijs: 7,50 euro; 6,75 euro (oud-)cursisten bosbouwbekwaamheid en werknemers ANB; 4,50 euro/studenten en werkzoekenden

Meer info: <http://www.inverde.be/cursus.php?id=1304>

gebied van natuurstudie, -educatie en natuurbehoud en heeft onderdak bij Natuurpunt Nete en Aa te Olen. Meer info: Eric Stoffelen, e-mail: ericstoffelen@skynet.be

PPL: Palaeo Publishing and Library vzw

De vereniging heeft als doel de studie van de paleontologie te bevorderen. Daartoe worden maandelijks lezingen en determinatieavonden ingericht in zaal 'Den Drab', Drabstraat 47, 2640 Mortsel, om 20u00. PPL bezit ook een belangrijk archief ivm paleontologie en geeft het tijdschrift 'Palaeontos' uit. Meer info: www.palaeontos.be; e-mail: palaeontos@skynet.be

VMPPA vzw: Vereniging voor Milieueducatie Provincie Antwerpen

De vereniging organiseert jaarlijks, in meer dan 100 wandelgebieden van de provincie Antwerpen, ruim 300 gratis wandelingen. De wandelkalender kan worden gedownload op www.vmpa.be. De wandelkalender kan ook gratis besteld worden door een aan zichzelf geadresseerde en voldoende gefrankeerde omslag te zenden naar het VMPPA-secretariaat, Van Erstenstraat 33, 2100 Deurne met vermelding 'Wandelkalender 2009', GSM 0475 66 87 51, e-mail: info@vmpa.be

VMPPA-afdeling Antwerpen Centrum

Meer info: www.vmpa.be

VMPPA-afdeling Schilde

Schildhof: Karl Hellemans, tel. 03 383 26 58; Dodoens-tuin en bloemen- en insectentuin: Walter Mous, tel. 03 384 03 16; 's Gravenwezel: Frans Van Bavel, tel. 03 658 84 33.

VMPPA-afdeling Malle

Ronny van Soens, tel. 03 385 94 63.

DE ACTIVITEITENKALENDER

januari - april 2011

Cursus 'Ecologie – basisbegrippen' (Zoersel, vanaf 20/01)

Inhoud:

Hou je van natuur? Wil je weten wat er allemaal komt kijken bij het beheer van bossen en natuurgebieden? Deze cursus vormt een ideale inleiding in deze boeiende materie. Zo leer je bijvoorbeeld wat ecosystemen zijn en hoe je ze moet interpreteren. Wat zijn de relaties tussen de organismen die je ziet? Wat vertellen planten je over het terrein waarop zij groeien?

Voorkennis is niet nodig.

Plaats: Bezoekerscentrum Zoerselbos, Boshuisweg 2, 2980 Zoersel

Wanneer: donderdag 20 en 27 januari, 3 en 10 februari

van 19u30 tot 22u00 en excursie op zaterdag 9 april van 13u30 tot 16u30

Doelgroep: Iedereen die geïnteresseerd is in natuur in de brede zin van het woord en er graag meer over wil weten.

Prijs: 37,50 euro, 33,75 euro/(oud-)cursisten bosbouwbekwaamheid en werknemers ANB, 22,50 euro/studenten en werkzoekenden

Meer info: <http://www.inverde.be/cursus.php?id=1312>

Cursus 'Houtsoorten herkennen' (Heist-op-den-Berg, 8/02)

Inhoud:

Houtsoorten herkennen is helemaal niet zo moeilijk als vele mensen denken. Een korte inleiding volstaat om je het verschil te leren tussen de belangrijkste houtsoorten van onze West-Europese bossen. Na afloop van deze cursus bekijk je meubels, vloeren en houten constructies gegarandeerd met andere ogen.

Plaats: Cultuurcentrum Zwaneberg, Bergstraat z/n, 2220 Heist-op-den-Berg

Wanneer: dinsdagavond 8 februari van 19u30 tot 22u00

Doelgroep: Iedereen die geboeid is door hout. Je hebt voor deze opleiding geen voorkennis nodig.

Prijs: 15 euro; 13,50 euro/werknemers ANB en (oud-)cursisten bosbouwbekwaamheid, 9 euro/studenten en werkzoekenden. In de cursusprijs zijn een cursusboek en een setje van 5 houtstalen inbegrepen.

Meer info: <http://www.inverde.be/cursus.php?id=1282>

Cursus 'Natuurvriendelijke stadstuin' (Antwerpen, 18/02)

Inhoud:

Ook in een stadstuin kunnen heel wat wilde planten en dieren een plaatsje vinden. Als je je stadstuin op een natuurlijke wijze beheert, zal je verbaasd staan hoe snel de natuur hierop reageert. Hoe pak je dit concreet aan, en wat moet je weten voor je aan de slag kan?

Tijdens deze cursus krijg je een aantal zeer bruikbare tips om van je stadstuin een waar natuurgebiedje te maken, zonder dat je tuin verwildert.

Plaats: Huis van de Sport, Congrescentrum De Finale, Boomgaardstraat 22, 2600 Antwerpen (Berchem)

Wanneer: vrijdag 18 februari van 19u30 tot 22u00

Doelgroep: Mensen die hun stadstuin op een natuurvriendelijke manier willen onderhouden. Voor deze cursus heb je geen voorkennis nodig.

Prijs: 7,50 euro, 6,75 euro/(oud-)cursisten bosbouwbekwaamheid en werknemers ANB, 4,50 euro/studenten en werkzoekenden

Meer info: <http://www.inverde.be/cursus.php?id=1313>

Cursus 'Vegetatiekunde en Europese Habitattypen - Natura 2000' (Zoersel, vanaf 2/05)

Inhoud:

In Vlaanderen komen heel wat verschillende soorten vegetaties voor. Deze vegetaties vormen verschillende biotopen, zoals droge Europese heide of duinen. Sommige van deze biotopen zijn zeldzaam en moeten volgens de Europese habitatrichtlijn beschermd worden.

Tijdens deze cursus bekijken we de verschillende vegetatietypes van Vlaanderen en leer je de kenmerkende soorten. Ook de link tussen het vegetatietype en de door Europa te beschermen habitattypen komt aan bod.

De cursus bestaat uit 3 modules.

- basismodule: inleiding en plantenopnames.
- Module 2: graslanden.
- Module 3: moerassen en water, heide, struweel en ruigte.

Je kan enkel de eerste module volgen, of een combinatie van de drie modules. Maar in ieder geval, als je wil deelnemen aan module 2 en/of 3, dien je vooraf module 1 te volgen.

Plaats: Bezoekerscentrum Zoerselbos, Boshuisweg 2, 2980 Zoersel

Wanneer:

- basismodule: maandag 2 en dinsdag 3 mei van 9u30 tot 16u30
- module 2: graslanden: dinsdag 10, 17 en 24 mei van 9u30 tot 16u30
- module 3: moeras en water, heide, struweel en ruigte: dinsdag 6, 13 en 21 september van 9u30 tot 16u30

Doelgroep: Iedereen die inzicht wil krijgen in de verschillende plantengemeenschappen in Vlaanderen.

Prijs:

- Basismodule: 60 euro, 54 euro/(oud-)cursisten bosbouwbekwaamheid en werknemers ANB, 36 euro/studenten en werkzoekenden
- Modules 1+2 of 1+3: 150 euro, 135 euro/(oud-)cursisten bosbouwbekwaamheid en werknemers ANB, 90 euro/studenten en werkzoekenden
- Modules 1+2+3: 240 euro, 216 euro/(oud-)cursisten bosbouwbekwaamheid en werknemers ANB, 144 euro/studenten en werkzoekenden

OPGELET: vervoer naar de excursielocaties is niet inbegrepen in de cursusprijs

Meer info: <http://www.inverde.be/cursus.php?id=1318>

VMPPA-afdeling Pentadactyla (Duffel/Kontich)

Danny Dewelde, tel. 015 31 50 93, e-mail: vmppa.pentadactyla@gmail.com

VMPPA-afdeling Voorkempen

Simonne Michielsens, tel. 03 653 38 62,

e-mail: simonne.michielsens@skynet.be

VVE: Vlaamse Vereniging voor Entomologie

De VVE vergaderingen hebben plaats in de Bioruimte van de UA (Campus Groenenborger) Groenenborgerlaan 171 te 2020 Antwerpen, op de 1ste vrijdag van elke maand van 20u00 tot 22u00. Contact: Guido De Prins, Markiezenhof 32, 2170 Antwerpen (Merksem), GSM 0485 56 87 81, e-mail: guido.deprins@telenet.be; www.phegea.org

VWBL: De Vlaamse Werkgroep Bryologie en Lichenologie

Deze werkgroep organiseert ongeveer eens per maand een mossenwandeling. Voor meer informatie over de wandelingen kan je terecht bij Dirk De Beer, tel. 03 240 55 60, e-mail: dirk.debeer@admin.provant.be. Lichenenexcursies worden georganiseerd door Natuurpunt in samenwerking met de VWBL. Informatie over deze excursies kan je bekomen bij Dries Van den Broeck, GSM 0472 57 04 28 of e-mail: dries.vandenbroeck@telenet.be

Aangetroffen zoetwatermijten (tabel 2)

Limnesia curvipalpis

Deze soort is voor de eerste keer aangetroffen in België. Er zijn 9 exemplaren van deze middelgrote, geelbruine tot beige watermijt verzameld (figuur 3).

De in 1997 beschreven soort is bekend uit Rusland, Denemarken, Frankrijk en Nederland. In Nederland is zij vanaf 2005 aangetroffen op tot nu toe drie plaatsen: het licht zure, oligotrofe Berckhorstven in het noorden van Nederlands-Limburg, de licht zure tot neutrale, mesotrofe Valckeniersvennen bij Breda en de veeleer alkalische, eutrofe Engebeek bij Roosendaal (van Haaren & Tempelman, 2009). De vondst in het Raadsherenpark sluit dus zowel geografisch als ecologisch aan bij de vondsten in Nederland.

De levenswijze is niet gekend. Men weet niet of de larven parasitair zijn (van Haaren & Tempelman, 2009).

Figuren 3a en 3b: *Limnesia curvipalpis*: 3a rugzijde en 3b linkerzijde. Berckhorstven, ZO-Nederland, 3 juli 2006 (foto's © Ton van Haaren).

Limnesia koenikei

Van deze kleine, gele watermijt is een mannetje aangetroffen.

De soort leeft in Europa, noordelijk Azië en Noord-Amerika. In Nederland vindt men ze vooral in kleinere beekjes in het zandige oosten en zuiden, alhoewel ze er ook in plassen wordt aangetroffen (van Haaren & Tempelman, 2009). In België is de soort aangetroffen in vijvers en kleine waterlopen (Cooreman 1940, 1945; pers. meded. L. Denys, 2010).

De levenswijze is niet gekend (van Haaren & Tempelman, 2009).

Limnesia maculata

Van deze donkerrode watermijt zijn drie exemplaren gevonden.

De soort is bekend uit verschillende Europese landen (van Haaren & Tempelman, 2009). In Nederland is de soort algemeen in stilstaande en traag stromende wateren en geeft ze de voorkeur aan wat schonere, minder voedselrijke wateren met een goede macrofyten-ontwikkeling (van Haaren & Tempelman, 2009). In Vlaanderen is zij vooral in de Kempen in plassen gevonden (Denys, 2009). Volgens van Haaren & Tempelman (2009) lijkt *L. maculata* een soort van minder voedselrijk water te zijn.

De larven parasiteren op volwassen dansmuggen (o.a. *Parachironomus* sp. en *Polypedilum nubeculosum*) (van Haaren & Tempelman, 2009).

Neumania limosa

Minstens 9 exemplaren van deze doorschijnend gele watermijt werden verzameld.

Deze watermijt lijkt een Europese soort te zijn (Smit & van der Hammen, 2000). In Nederland is zij vrij algemeen in zoet water, hoofdzakelijk in sloten en geregulariseerde beken. In Vlaanderen is zij verzameld in plassen in Weerde, Mol en Hoogstraten (pers. meded. L. Denys, 2010).

Piona pusilla pusilla

Deze watermijt is vertegenwoordigd door één vrouwtje.

De soort kent een holarctische verspreiding. In Nederland is zij algemeen maar vooral in meren en duinwateren te vinden (Smit & van der Hammen, 2000). In Vlaanderen is zij eveneens een algemene soort (Denys, 2009).

Arrenurus albator

Van deze geelbruine, vaak ook blauwachtige watermijt werden twee mannetjes en een vrouwtje gevonden.

A. albator is bekend uit Europa en Turkije. In Nederland is de soort vrij algemeen, vooral in relatief grote, niet voedselrijke wateren (Smit & van der Hammen, 2000). In Vlaanderen is zij aangetroffen in twee goed gebufferde, pH-neutrale wateren en een grote alkalische plas (pers. meded. L. Denys, 2010).

Arrenurus globator

Een geelgroene watermijt, waarvan er een mannetje en een vrouwtje werden verzameld.

Deze soort komt voor in geheel Europa. Zowel in Nederland als in Vlaanderen vindt men ze in alle stilstaande watertypen, behalve zure vennen en zeer brakke wateren (Smit & van der Hammen, 2000; Denys, 2009).

Bespreking

De hier vermelde 7 soorten geven een zéér onvolledig beeld van de watermijten-gemeenschap in het vijvertje van het Raadsherenpark. Behalve algemene soorten, zijn ook enkele watermijten aangetroffen, die men vooral terugvindt in zwak zure tot neutrale, matig voedselrijke wateren. Dit bevestigt eerdere conclusies over het vijvertje: een neutrale tot licht zure, matig voedselrijke plas, met veel organisch materiaal (Vercauteren et al., 2002; Hoogewijs & De Beer, 2003; De Backer & Van Laer, 2006).

Het beperkt onderzoek levert tevens een niet eerder in België aangetroffen soort op. Dat is niet verwonderlijk, want de zoetwatermijten zijn in Vlaanderen en België nog maar weinig bestudeerd. Voor de 'ontsluiting' van onze watermijtenfauna zal trouwens, zeker in de beginfase, buitenlandse ondersteuning nodig zijn! Louter toeval, maar leuk is de ontdekking van *L. curvipalpis*: nog maar enkele jaren geleden aangetroffen in Nederland en nu ook reeds verzameld in Vlaanderen.

Voor wie nader kennis wil maken met zoetwatermijten ...

Men kan watermijten verzamelen met een fijnmazig netje of een schepnet. Men treft watermijten nagenoeg overal aan. De meeste soorten zul je vinden in schone, vegetatierijke stilstaande plassen, zoals laagveenplassen en duinplassen. Hier kun je maximaal zo'n 20-40 soorten verzamelen. In uiterst schone kleinere wateren (b.v. sloten) maximaal zo'n 20 soorten en naarmate de vervuiling toeneemt, nemen ook de soorten af. In snelstromende beken daarentegen zijn er minder soorten en genera (meestal niet meer dan 10 soorten), maar ze zijn wel uiterst specifiek. In brakke, vervuilde of wateren rond serregebieden vindt men nauwelijks watermijten. Ook op de waterbodem van rivieren treft men zelden meer dan één soort aan. In vegetatielose (stilstaande) wateren vindt men nog een enkele soort, uitsluitend op de waterbodem of op sponzen en in grote zoetwatermossels, maar deze soorten komen ook in andere stilstaande watertypen voor. Een soortenrijke mijtenfauna (meer dan 10-15 soorten) kan echter alleen ontstaan als de gastheerfauna ook soortenrijk is. Bij voorkeur zoekt men de mijten levend uit en bewaart ze in een oplossing van Koenike (een oplossing van 2 delen azijnzuur, 5 delen glycerine en 3 delen water). In een oplossing van Koenike behouden de dieren hun vorm en worden ze niet broos. Alcohol is niet geschikt, maar indien het niet anders kan, dan kiezen voor een niet een al te hoog percentage (30-40%) en dan later overbrengen in Koenike-vloeistof. Recente Nederlandstalige identificatiewerken ontbreken momenteel. Men kan aanvangen met Davids (1979), Besseling (1964) en van der Eyck (1977). Geen enkele van deze werken is echter volledig en van der Eyck bevat fouten, zodat men geleidelijk moet uitbreiden met meer recente, buitenlandse werken of artikels (o.a. van Haaren & Tempelman (2009) voor de familie Limnesiidae). Informatie over determinatiewerken van zowel watermijten als andere waterdieren vindt men in

themanummer 21 van de Werkgroep Ecologisch Waterbeheer – WEW (gratis te downloaden van www.wew.nu). Een nieuw standaardwerk over watermijten verschijnt in de reeks Süsswasserfauna von Mitteleuropa, uitgegeven door Elsevier GmbH, Spektrum Akademischer Verlag (eerste twee delen van een serie van drie zijn reeds verschenen (Gerecke (Ed.), 2007 en 2010; deel III is gepland voor 2011).

In de beginfase zal men zéker een beroep moeten doen op buitenlandse (zeg maar Nederlandse) deskundigen om de resultaten te controleren en technieken aan te leren. Het volgen van een cursus is zéér nuttig. Men kan voor informatie over ondersteuning of opleiding steeds contact opnemen met de tweede auteur, Ton van Haaren.

Besluit

De meer gedetailleerde analyse van een beperkt aantal watermijten levert voor het vijvertje in het Raadsherenpark reeds aanvullende argumenten voor de typering en kwaliteitsbeoordeling op. De betekenis van watermijten voor dit soort onderzoek wordt reeds lang erkend in andere Europese landen, zoals Nederland en Duitsland. Hopelijk zetten dit beperkt onderzoek en vooral de VLINA-studie over de typologie van stilstaande wateren ertoe aan om ook in ons land de watermijten te bestuderen.

Dankwoord

De auteurs danken het team 'Natuur en Landschap' van de Dienst Duurzaam Milieu- en Natuurbeleid, provincie Antwerpen voor het gebruik van recente vegetatiegegevens van het studiegebied. Zij zijn Dr. Luc Denys (INBO, Brussel) erkentelijk voor de verstrekte informatie over watermijten in Vlaanderen. Dr. Luc Denys, Dr. Herlinde Nieuwborg (provincie Antwerpen) en David Tempelman (Grontmij | team ecologie) lazen het manuscript na.

Samenvatting

Watermijten worden zelden bestudeerd in België.

Enkele zoetwatermijten, aangetroffen in juni 2004 in het vijvertje van het Raadsherenpark te Vosselaar bij Turnhout (provincie Antwerpen, België), werden recent geïdentificeerd: *Limnesia curvipalpis*, *L. koenikei*, *L. maculata*, *Neumania limosa*, *Piona pusilla*, *Arrenurus albator* en *A. globator*. *L. curvipalpis* is nooit eerder in België gemeld. Het vijvertje ($\pm 2900 \text{ m}^2$, max. diepte $\pm 1 \text{ m}$) is in 1948 uitgegraven aan de voet van een beboste landduin. In 2003-2004 bevatte het bruin, neutraal (pH 7,2-7,5), weinig gebufferd (HCO_3^- 20 mg /l). water. De meeste watermijten werden er aangetroffen in de zacht hellende zone, begroeid met vooral knolrus (*Juncus bulbosus*), moerashertshooi (*Hypericum elodes*), veelstengelige waterbies (*Eleocharis multicaulis*), duizendknoopfonteinkruid (*Potamogeton polygonifolius*) en geoord veenmos (*Sphagnum denticulatum*).

Résumé

Les hydracariens ne sont guère étudiés en Belgique.

Quelques-uns, collectés en juin 2004 dans le petit étang du Raadsherenpark à Vosselaar (Turnhout, province d'Anvers, Belgique), ont été identifiés récemment: *Limnesia curvipalpis*, *L. koenikei*, *L. maculata*, *Neumania limosa*, *Piona pusilla*, *Arrenurus albator* et *A. globator*. *L. curvipalpis* n'a jamais été mentionné en Belgique. L'étang ($\pm 2900 \text{ m}^2$, profondeur max. $\pm 1 \text{ m}$) a été creusé en 1948 dans une dépression au pied d'une dune. En 2003-2004 l'eau y était légèrement alcaline ($\text{pH} = 7,2-7,5$) et montrait une alcalinité basse ($\text{HCO}_3^- 20 \text{ mg/l}$). La majorité des hydracariens y a été trouvé dans une zone inclinée à végétation dominée par *Juncus bulbosus*, avec *Hypericum elodes*, *Eleocharis multicaulis*, *Potamogeton polygonifolius* et *Sphagnum denticulatum*.

Summary

Water mites are rarely studied in Belgium.

Some water mites, collected in June 2004 in a little pond in the Raadsherenpark at Vosselaar (Turnhout, province of Antwerp, Belgium) have been identified recently: *Limnesia curvipalpis*, *L. koenikei*, *L. maculata*, *Neumania limosa*, *Piona pusilla*, *Arrenurus albator* and *A. globator*. *L. curvipalpis* has never been recorded in Belgian waters before. The pond ($\pm 2900 \text{ m}^2$, max. depth $\pm 1 \text{ m}$) was excavated in 1948 at the foot of a landdune. During 2003-2004 the water was slightly alkaline ($\text{pH} = 7,2-7,5$) and showed a low alkalinity ($\text{HCO}_3^- 20 \text{ mg/l}$). Most of the water mites were found in a sloping zone covered with *Juncus bulbosus* and, more scarce, *Hypericum elodes*, *Eleocharis multicaulis*, *Potamogeton polygonifolius* and *Sphagnum denticulatum*.

Literatuur

- Besseling A.J., 1964: De Nederlandse watermijten (Hydrachnellae Latreille 1802). Monographieën van de Nederlandse Entomologische Vereniging No 1. 199 p.
- Gerecke R. (Ed.), 2007: Chelicerata: Acari I. Süßwasserfauna von Mitteleuropa 7/2-1. Elsevier GmbH, Spektrum Akademischer Verlag, Heidelberg (ISBN 978-3-8274-1693-3). 390 p.
- Gerecke R. (Ed.), 2010: Chelicerata: Acari II. Süßwasserfauna von Mitteleuropa 7/2-2. Elsevier GmbH, Spektrum Akademischer Verlag, Heidelberg (ISBN 978-3-8274-1894-4). 234 p. (Deel III (2011) in voorbereiding)
- Cooreman J., 1940: Note sur les Hydrachnellae de la faune belge. *Mededelingen van het Koninklijk Natuurhistorisch Museum van België*, Deel XVI, nr 44: 1-10.
- Cooreman J., 1945: Note sur les Hydrachnellae de la faune belge. III. *Mededelingen van het Koninklijk Natuurhistorisch Museum van België*, Deel XXI, nr 14: 1-12.
- Davids C., 1979: Spinachtigen – Arachnoidea. De Watermijten (Hydrachnellae) van Nederland. Levenswijze en Voorkomen. Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging. Wetenschappelijke Mededeling K.N.N.V., nr. 132. 78 p.
- De Backer E. & Van Laer K., 2006: Diatomeeënonderzoek in de vijver van het Raadsherenpark in 2003. Provinciaal Instituut voor Hygiëne, Antwerpen. 20 p.
- Denys L., 2009: Een à posteriori typologie van stilstaande wateren in Vlaanderen. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2009 (34). Instituut voor Natuur- en

Bosonderzoek, Brussel. 174 p.

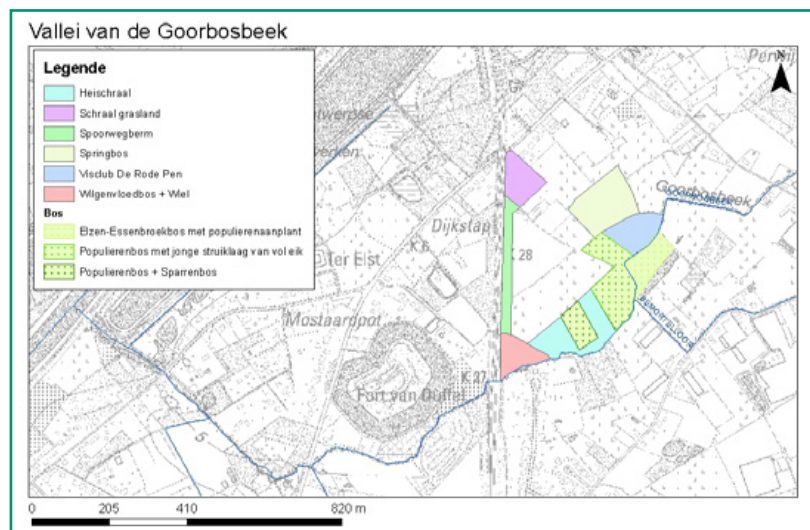
- Denys L., Moons V. & Veraart B. (Red.), 2000: Ecologische typologie en onderzoek naar een geïntegreerde evaluatiemethode voor stilstaande wateren op regionale schaal: hoekstenen voor ontwikkeling, herstel en opvolging van natuurwaarden. Eindverslag VLINA 97/02. Departement Biologie, Universiteit Antwerpen en Instituut voor Natuurbehoud, Brussel. Deel 1: tekst, 427 p.; delen 2 en 3: bijlagen.
- Engelhardt W., 1989: Venen, plassen en poelen. Flora & Fauna. Thieme. Baarn. 267 p.
- Hoogewijs M. & De Beer, D., 2003: Vijver Raadsherenpark. Turnhout. Onderzoek i.o.v. het stadsbestuur van Turnhout. Provinciaal Instituut voor Hygiëne, Antwerpen. 35 p.
- Smit H. & van der Hammen H., 2000: Atlas van de Nederlandse watermijten (Acari: Hydrachnidia). *Nederlandse Faunistische Mededelingen*, 13. 1-272
- van der Eyck R., 1977: Proefuitgave van een watermijtentabel voor Nederland. Landbouwhogeschool Wageningen. 137 p.
- van Haaren T. & Tempelman D., 2009: The Dutch species of *Limnesia*, with ecological and biological notes (Acari: Hydrachnidia: Limnesiidae). *Nederlandse Faunistische Mededelingen*, 30: 53-74.
- Vannevel R., 1991: Mijten (Acari). In: De Pauw N. & Vannevel R.: Macro-invertebraten en waterkwaliteit. Dossiers Stichting Leefmilieu 11. Stichting Leefmilieu. Antwerpen. p. 71-75.
- Vercauteren T., 2003: Fauna. In: Hoogewijs M. & De Beer, D.: Vijver Raadsherenpark. Turnhout. Onderzoek i.o.v. het stadsbestuur van Turnhout. Provinciaal Instituut voor Hygiëne, Antwerpen. p. 10-13.
- Vercauteren T., Martin P & Goddeeris B., 2002: *Vejdovskyella comata* (Vejdovski, 1883) (Oligochaeta: Naididae) in een vijver van het Raadsherenpark te Vosselaar: eerste melding van deze gelede worm in België. In: Nieuwborg H. (Red.): Natuurstudie in de provincie Antwerpen. Antwerpse Koepel voor Natuurstudie (ANKONA). Jaarboek 2001. Provinciebestuur Antwerpen. p. 83-88.
- Verstraete K., 2010: Uitgebreid bosbeheersplan Raadsherenpark. Dienst Duurzaam Milieu- en Natuurbeleid, provincie Antwerpen.
- Viets K., 1936: Spinnentiere oder Arachnoidea VII: Wassermilben oder Hydracarina (Hydrachnellae und Halacaridae) In: Dahl F. (Herausgeber): Die Tierwelt Deutschlands und der angrenzende Meeresteile. Gustav Fischer Verlag. Jena. T. 31.: 1-288; T. 32.: 289-574

Planteninventarisatieproject langsheen valleigebied Goorbosbeek.

Johan Asselberghs, Natuurpunt Oude Spoorweg, Bloemenstraat 51, 2570 Duffel; e-mail: Johan.asselberghs@skynet.be

Inleiding – recente ontwikkeling

De vallei van de Goorbosbeek is gelegen op de grens van Sint-Katelijne-Waver en Duffel. Sinds 2005 heeft de plaatselijke afdeling Natuurpunt Oude Spoorweg er een reservatenwerking opgestart. Ondertussen is het gebied ook officieel erkend als natuurreservaat door toenmalig milieuminister Crevits. Natuurpunt Oude Spoorweg hoopt in samenwerking met het provinciebestuur (Goorbosbeekvallei is een 2de categorie-waterloop) en de twee gemeentebesturen tot optimale resultaten te komen. De vallei van de Goorbosbeekvallei biedt immers heel wat kansen voor natuur maar is ook heel belangrijk als bergingsruimte voor water en biedt dus meer veiligheid tegen overstromingen.

Figuur 1: Overzichtskaartje Goorbosbeekvallei met afbakening (= gekleurde vlakken) van het geïnventariseerd gebied © Dienst Waterbeleid, AGIV-NGI

De plantenwerkgroep van Natuurpunt Oude Spoorweg is met de inventarisatie gestart in 2006 en in 2010 werd deze afgerond. Uit deze inventarisatie blijkt dat het gebied inderdaad nog erg waardevol is en dat er bijzondere plantensoorten voorkomen.

De bedoeling van de inventarisatie is de actuele natuurwaarden (en de overstromingsgevoeligheid) juist in kaart brengen en met de inventarisaties (streeplijsten) van de dottergraslanden uit de jaren '90 te vergelijken. Eerst en vooral werd een streeplijst gemaakt per deelgebied. De dottergraslanden en spoorwegkant werden met Braun Blanquet methode geïnventariseerd, zodat ook de bedekkingsgraden en abundanties in kaart werden gebracht. Planten vertellen ook iets over de grondwaterstanden en overstromingsgevoeligheid.

De studie van de vallei gebeurde om verschillende redenen: aantonen met concrete gegevens dat de vallei nog een verborgen natuurplek is, aantonen dat er tal van bedreigingen zijn in het

gebied en het vastleggen van de beheerdoelstellingen op korte en lange termijn voor het beheerplan.

De Goorbosbeekvallei en haar rivierduin bevat heel wat plantensoorten van diverse biotopen.

De droge rivierduin (naast de spoorweg)

De droge rivierduin is een zandige rug die de Goorbosbeekvallei en de vallei van de Nete van elkaar scheidt. Ook het nabijgelegen natuurgebied de Mosterdpot behoort tot de zandrug. Soorten die hier gevonden worden zijn onder meer zandblauwtje (*Jasione montana*) en rapunzelklokje (*Campanula rapunculus*) in de spoorwegberm en in een heischraal verruigd en verbruamd grasland.

De berm naast de spoorlijn bestaat dan weer uit zome-reikenberkenbos. Hier werd naast valse salie (*Teucrium scorodonia*), gewone salomonszegel (*Polygonatum multiflorum*), brede stekelvaren (*Dryopteris dilatata*) zelfs koningsvaren (*Osmunda regalis*) teruggevonden. De overgang van het rivierduin naar het eigenlijke valleigebied bestaat uit zandlemige iets vruchtbaardere grond. Bewijs

daarvan de talrijke gevlekte aronskelken (*Arum maculatum*) (figuur 2) en ook bosanemoon (*Anemone nemorosa*) en speenkruid (*Ranunculus ficaria*).

Figuur 2: Gevlekte aronskelk © provincie Antwerpen

Het Wiel: een wilgenbos

Naast de spoorweg ligt op Duffels grondgebied een zeer nat wilgenbos met een grote plas, waarschijnlijk een vroeger 'wiel'. Een 'wiel' is een getuige van een éénmalige dijkdoorbraak in het landschap.

In het wilgenbos staan verscheidene planten die van overstromingen en dynamiek in de waterstand houden: dotterbloem (*Caltha palustris*), bitterzoet (*Solanum dulcamara*), wolfspoot (*Lycopus europaeus*). Aan het Wiel zelf is er een kleine rietkraag en grote zeggevegetatie terug te vinden. De grote zeggevegetatie wordt gedomineerd door scherpe zegge (*Carex acuta*), maar ook tweerijige zegge (*Carex disticha*) en moeraszegge (*Carex acutiformis*). De rietkraag (*Phragmites australis*) wordt sterk gedomineerd door liesgras (*Glyceria maxima*) en grote brandnetel (*Urtica dioica*), maar door het gestarte maaibeheer, krijgen ook andere soorten zoals scherpe zegge stilaan voet aan de grond. Ook gewone smeerwortel (*Symphytum officinale*) (figuur 3) en andere ruigtekruiden duiken meer en meer op. In

de houtkant er rond staan nog enkele vermeldingswaardige voorjaarsbloeiërs zoals slanke sleutelbloem (*Primula elatior*) en kruipend zenegroen (*Ajuga reptans*) (figuur 4). Een oude meidoornhaag bevat ook nog gevlekte aronskelk.

Figuur 3: Gewone smeerwortel © Resi Pansaerts, provincie Antwerpen

Figuur 4: Kruipend zenegroen © Resi Pansaerts, provincie Antwerpen

Rond het Wiel werden vorig jaar de overhangende takken gesnoeid, zodat er terug een oeverzone ontstaat en licht in de plas terecht kwam. Het Wiel is immers nog de vindplaats van kamsalamander (*Triturus cristatus*), maar door de aanwezigheid van vis wordt de soort hier sterk bedreigd.

Verwaarloosde en omgewoelde dottergraslanden

Naast het Wiel liggen nog een aantal natte graslanden die niet in beheer of eigendom van Natuurpunt zijn. In het verleden werden door de tuinbouwer tegen beter weten in en door sterke drainage en waterafpompings deze graslanden vernietigd. Sinds een aantal jaren zijn ze verlaten en komen soorten als grote kattenstaart (*Lythrum salicaria*) terug. Er werd ook moerasmuur (*Stellaria alsine*) gevonden. Ook pitrus (*Juncus effusus*) is alom vertegenwoordigd. Momenteel zijn deze graslanden nog in eigendom van een tuinbouwer, maar mochten ze in actief natuurbeheer komen, zouden deze dottergraslanden terug waardevol worden. Belangrijke indicatorsoorten die gevonden werden in kleine aantallen waren ook zeegroene muur (*Stellaria palustris*), wolfspoot (*Lycopus europaeus*), moerasrolklaver (*Lotus pedunculatus*), moerasspirea (*Filipendula ulmaria*), biezenknoppen (*Juncus conglomeratus*).

Ook enkele kleinere elzenaailingen werden gevonden, wat wijst op een natuurlijke successie naar elzenbroekbos, indien er niet gemaaid zou worden.

Elzen en essenbroekbos met prachtige voorjaarsflora

Het meest indrukwekkende deel van de Goorbosbeekvallei is ongetwijfeld het bos op Katelijns grondgebied waar de Bemortelloop in de Goorbosbeek uitmondt. Hoewel een

populierenaanplant met jonge opschietende es en els staat hier een voor de streek zeldzame voorjaarsflora. Zo is een gedeelte van het bos bezaaid met wel honderden gevlekte aronskelken. Er is ook een grote populatie van slanke sleutelbloem en kruipend zenegroen. Verder komt er plaatselijk ook bosanemoon en speenkruid voor en een enkele gele lis (*Iris pseudacorus*). In de zomer wordt het bos getooid met talrijke echte valerian (*Valeriana repens*). Een aantal aalbessen (*Ribes rubrum*) komen ook voor.

Aan de oever met de nabijgelegen plas werd een plukje bosbies (*Scirpus sylvaticus*) ontdekt en ook gele lis.

Het bos aan Duffelse kant is wat droger van aard en erg verbraamd. Op plaatsen waar de bramen echter werden gemaaid komen hier en daar ook voorjaarsbloeiërs te voorschijn zoals speenkruid, bosanemoon en slanke sleutelbloem. Opvallend zijn ook de enkele wilde mispels (*Mespilus germanica*) die als struik in het bos groeien.

Met actief beheer van de bramen en de geleidelijke omvorming van populieren naar een meer inheems bos hopen we dat de voorjaarsflora nog zal toenemen.

Springbos

Het laagste gedeelte van de Goorbosbeekvallei is het zogenaamde Springbos. Vroeger overstroomde dit gebied direct en liep dit gebied onder als een badkuip die zich vulde. In 1996 werd de relatie van het Springbos en de Goorbosbeek doorbroken met de komst van visclub 'De Rode Pen' die hun kantineafvalwater loost in de nabije grachtjes. Toch worden er nog altijd interessante soorten gevonden: in het eigenlijke Springbos is scherpe zegge zeer dominant aanwezig, maar ook andere zeggen komen er voor zoals tweerijige zegge en moeraszegge. Dotterbloem (*Caltha palustris*) komt plaatselijk ook voor, samen met echte valerian, moerasspirea en gele lis. Het dottergrasland ernaast wordt meer en meer gedomineerd door liesgras terwijl dit vroeger nauwelijks voorkwam. Vroeger werd dit grasland gedomineerd door zeggen met tal van planten zoals dotterbloem, echte koekoeksbloem (*Lychnis flos-cuculi*), veldrus (*Juncus acutiflorus*), zeegroene muur en pinksterbloem (*Cardamine pratensis*). Ook adderwortel (*Persicaria bistorta*) werd gevonden wat verderop. Die soorten zijn er nu nog, maar ze gaan heel erg achteruit in aantal. De verhoudingen tussen topsoorten en soorten als liesgras is volledig gekanteld. De reden van deze achteruitgang is niet ver te zoeken. Ten eerste is er een algemene verdroging en daling van de grondwaterstand door het wegpompen van het ijzerrijk kwelwater door het nabijgelegen tuinbouwbedrijf. Vroeger had dit bedrijf nog een hele grondwaterwinning, maar die is ondertussen gelukkig stilgelegd. Ten tweede is de frequentie van overstroming sinds 1996 verminderd en tot slot loost de de visclub 'Rode Pen' zijn afvalwater afkomstig van de kantine in de grachtjes van het Springbos. Vroeger stond hier nog heel algemeen de waterviolier (*Hottonia palustris*), die wellicht volledig is verdwenen. Het water was vroeger ros van kleur door de ijzerroest, maar de laatste jaren is het sterk eutroof geworden met algenbloei.

Conclusie

Uit de inventarisatie blijkt dat hier nog actuele natuurwaarden zijn, maar dat zeker voor de dottergraslanden het vijf voor twaalf is. De bossen in de Goorbosbeekvallei gaan door gepast natuurbeheer een mooie toekomst tegemoet. Natuurpunt Oude Spoorweg vraagt dan ook dat iedereen zijn verantwoordelijkheid

neemt en samen hier een integraal natuur- en waterbeheer zal voeren. Dat er nog werk aan de winkel is, mag na de recente overstromingen in heel Vlaanderen wel duidelijk zijn. Het bewaren en herwaarderen van beekvalleien kan veel leed voorkomen!

De schimmelziekte chytridiomycose: nu ook bij de Belgische amfibieën!

Frank Pasmans en An Martel; e-mail: frank.pasmans@ugent.be
Vakgroep Pathologie, Bacteriologie en Pluimveeziekten, Faculteit Diergeneeskunde,
Universiteit Gent, Salisburylaan 133, 9820 Merelbeke

Amfibieënpopulaties kennen wereldwijd een dramatische achteruitgang. De belangrijkste oorzaak hiervan is de invloed van de mens op de habitats van amfibieën: verlies van voortplantingsplaatsen, fragmentatie van habitats, gebruik van pesticiden, klimaatsopwarming enzovoort. Nieuw in dit verhaal is het opduiken van infectieziekten zoals chytridiomycose die massale sterfte kunnen veroorzaken en zelfs soorten volledig kunnen laten verdwijnen. Bijvoorbeeld in Midden-Amerika en Australië heeft chytridiomycose geleid tot het verdwijnen van vele amfibieën en amfibiesoorten. Recent werd de schimmel die deze ziekte veroorzaakt ook in België en Nederland gedetecteerd.

Wat is de oorzaak van chytridiomycose?

Chytridiomycose wordt veroorzaakt door de schimmel *Batrachochytrium dendrobatidis*. Deze schimmel produceert beweeglijke sporen die zich vasthechten aan de verhoornde huid van een amfibie. Vervolgens ontwikkelt de spore zich tot een zogenaamd sporangium waarin nieuwe sporen gevormd worden die vrijkomen en een nieuw amfibie kunnen infecteren. Hoe deze schimmel precies ziekte veroorzaakt is nog niet goed gekend maar heel waarschijnlijk worden vitale functies van de huid van het geïnfecteerde amfibie in die mate verstoord dat het dier eraan sterft. Niet alle amfibieën zijn echter even gevoelig voor de infectie: terwijl sommige soorten snel na infectie sterven, kunnen andere soorten de schimmel heel lang in de huid met zich meedragen zonder er ziek van te worden. Trouwens, ook soorten die wel ziek kunnen worden van de infectie worden daarom niet altijd ziek na infectie. Waarom deze soorten onder sommige omstandigheden wel ziek worden is niet gekend. Tenslotte zijn ook niet alle stammen van de schimmel even goed in staat om ziekte te veroorzaken. Al bij al maakt dit van chytridiomycose een complexe aandoening. Om sterfte te veroorzaken is de combinatie noodzakelijk van: een gevoelige amfibieënsoort, een schimmelstam die in staat is ziekte te veroorzaken en de juiste omstandigheden om de ziekte te kunnen uitlokken.

Hoe kan je chytridiomycose herkennen?

Amfibieën die de ziekte chytridiomycose doormaken tonen meestal geen typische symptomen. De meeste geregistreerde

gevallen van chytridiomycose worden gekenmerkt door het vinden van dode amfibieën. Aan deze dode dieren wordt gewoonlijk niet veel abnormaals opgemerkt. Een relatief typisch symptoom is de aanwezigheid van oude huidresten op het gestorven (of zieke) dier. Dieren die nog leven maar ziek zijn, zijn bovendien meestal trager tot apathisch maar dit is niet typisch voor chytridiomycose.

Een geval van sterfte is mogelijk te wijten aan chytridiomycose als:

1. dode amfibieën worden gevonden waaraan weinig afwijkingen zijn te zien. Predatoren zoals bijvoorbeeld bunzings kunnen in het voorjaar slachtingen aanrichten bij amfibieën rond de voortplantingsplaatsen. De gedode amfibieën vertonen dan wel duidelijk sporen van vraat.
2. er geen duidelijk aanwijsbare oorzaak is voor de sterfte zoals bijvoorbeeld predatie, vergiftiging door bijvoorbeeld pesticiden gebruik, vorstperiodes in het voorjaar, verdrinking (bijvoorbeeld van vrouwelijke padden tijdens de paartijd).

De diagnose chytridiomycose kan enkel gesteld worden na laboratoriumonderzoek en bestaat uit de combinatie van drie vaststellingen (figuur 1):

- het aantonen van typische microscopische afwijkingen van de huid. Typisch zijn een toegenomen verhoorning en verdikking van de huid.
- het aantonen van de aanwezigheid van de schimmel op de amfibiesoort. Dit wordt meestal gedaan met behulp van DNA-onderzoek waarmee eveneens het aantal schimmelorganismen wordt bepaald. Dit wordt gedaan d.m.v. een specifieke techniek nl. 'quantitative PCR'. Dit staat voor "polymerase chain reaction" of de selectieve vermeerdering van een stukje DNA. M.a.w. de bepaling van de hoeveelheid van een specifiek stukje DNA in een staal. Een amfibie dat gestorven is aan chytridiomycose heeft meestal hoge aantallen van de schimmel in de huid en dus ook in het staal.
- het uitsluiten van andere oorzaken van sterfte zoals andere infectieziekten (bijvoorbeeld Ranavirus) of vergiftiging.

Figuur 1: Een juveniele vroedmeesterpad (*Alytes obstetricans*) die gestorven is aan chytridiomycose te Marche-en-Famenne in 2010. De vele losse huidresten zijn een indicatie dat het om chytridiomycose gaat. © UGent

Waar komt chytridiomycose voor in België? Welke inheemse amfibieën zijn gevoelig? Welke impact heeft de schimmel op onze inheemse amfibieën?

Een preliminaire screening suggereert dat de schimmel wijd verspreid voorkomt in België en Nederland bij alle inheemse amfibieënsoorten. Een bijzonder geval is het voorkomen van de schimmel bij stierkikkers of ook 'brulkikkers' genoemd (*Lithobates catesbeianus*) (figuur 2).

Figuur 2: De stier- of brulkikker © Jan Van Der Voort

Deze grote kikkers worden beschouwd als invasieve exoten en hebben een grote populatie gevormd in Vlaanderen. Nu blijken deze stierkikkers in hoge mate met de schimmel besmet te zijn, zonder echter ziekte te vertonen. Stierkikkers zouden dus een belangrijke bron van infectie voor onze inheemse amfibieën kunnen vormen. Van onze inheemse amfibieën is echter nog niet gekend in welke mate ze gevoelig zijn voor de ziekte. Als we gegevens extrapoleren uit bijvoorbeeld Spanje, kunnen we veronderstellen dat zeker vroedmeesterpadden (*Alytes obstetricans*) en vuursalamanders (*Salamandra salamandra*) gevoelig zijn voor de ziekte. Inderdaad werd in september 2010 een eerste sterfgeval door chytridiomycose vastgesteld in Noord- en West Europa bij een vroedmeesterpad bij Marche-en-Famenne in Wallonië.

We vermoeden dus dat de schimmel in hoge mate voorkomt in België en we weten dat de schimmel inheemse amfibieën kan doden. Welke impact chytridiomycose zal hebben op onze inheemse amfibieënpopulaties is echter volledig onduidelijk. Dit kan variëren van, in het beste geval, een vredig samenleven van schimmel en amfibieën, waarbij geen enkele impact op onze amfibieënpopulaties verwacht kan worden, tot een worst case scenario met het instorten van populaties van een aantal soorten tot gevolg. We pleiten dan ook voor zeer dringend onderzoek naar de impact van chytridiomycose op de inheemse amfibieënpopulaties.

Is de schimmel gevaarlijk voor andere diersoorten dan amfibieën?

De schimmel is tot nu toe enkel in staat gebleken om amfibieën te infecteren. De mens wordt niet geïnfecteerd en wordt dus niet ziek van de schimmel. Indirect heeft chytridiomycose echter een zeer grote impact op andere diersoorten door het ontwrichten van ecosystemen.

Hoe wordt de schimmel verspreid?

De schimmel is zeer slecht bestand tegen droogte en hitte. In vochtig milieu en bij lage temperaturen (<25°C) kan de schimmel echter zeer lang overleven.

De introductie van de stier- of brulkikker, een invasieve exoot, in tuinvijvers door particulieren enkele jaren geleden heeft zeker bijgedragen tot de (actieve) verspreiding van deze schimmel.

De verspreiding van de schimmel over grotere afstanden gebeurt nu vooral door besmette materialen (bijvoorbeeld laarzen, schepnetten) of door het verslepen van amfibieën zoals bv. de jaarlijkse paddenoverzetacties of translocaties van bv. rugstreeppad, enz.). De schimmel verspreidt zich niet door de lucht.

Hoe kunnen we de verspreiding van de schimmel beperken?

Zolang we niet weten hoe gevaarlijk de schimmel is voor onze inheemse amfibieënpopulaties, raden we aan dat iedereen die contact heeft met amfibieën een aantal basisprincipes in acht neemt om de verspreiding van de schimmel te beperken. Mensen die betrokken zijn bij inventarisatie of overzetacties kunnen een uitgebreid hygiëneprotocol terugvinden op de website van de Nederlandse Stichting RAVON (www.ravon.nl), de vrijwilligersorganisatie voor bescherming van en onderzoek naar reptielen, amfibieën en vissen in Nederland:

<http://www.ravon.nl/LinkClick.aspx?fileticket=UU3u9z8aiCY%3d&tabid=809>

Grondige reiniging van bijvoorbeeld laarzen, netten, emmers enzovoort is zeer belangrijk om verspreiding tegen te gaan. Indien contact met amfibieën zich beperkt tot één locatie, is het goed laten drogen van materialen voldoende voor een snelle doding van het merendeel van de schimmelorganismen. Als op een korte tijd verschillende locaties worden bemonsterd, is het aangeraden tussen elke locatie alle contactmaterialen te reinigen en te desinfecteren.

In beeld of op ANTenne

In deze rubriek brengen we minder gekende natuurprojecten of natuurstudieverenigingen in de kijker. In dit nummer brengen we een Europese spin onder de aandacht samen met de spinnenvereniging ARABEL.

Ken jij een vereniging of project dat je in de kijker wil plaatsen en dat in deze rubriek nog niet aan bod is geweest? Laat het ons weten (e-mail: ankona@admin.provant.be)!

De Europese spin van het jaar 2011: ‘de gewone doolhofspin’ en de spinnenvereniging ARABEL

Oorspronkelijke tekst: Christoph Hörweg; Nederlandse vertaling: Koen Van Keer

Nadat in 2008 de huisspin was verkozen tot ‘Europese spin van het jaar’ (<http://www.arabel.ugent.be/nl.php?page=esy11>), is voor 2011 uitzonderlijk terug een vertegenwoordiger van dezelfde familie (de Trechterspinnen) die eer te beurt gevallen: de gewone doolhofspin (*Agelena labyrinthica*).

Figuur 1: De gewone doolhofspin © M. Horemans

De gewone doolhofspin (figuur 1) is één van de zowat 500 trechterspinnen (familie Agelenidae) die wereldwijd bekend zijn. In Europa leven er daarvan 150 soorten en in Midden-Europa is voorlopig een 30-tal soorten gevonden.

Een belangrijk familiekenmerk is het opvallende paar achterste spintepels, dat uit twee segmenten bestaat. Bij de gewone doolhofspin zijn die extra lang (waarbij het tweede segment bijna tweemaal zo lang is als het basale segment). In termen van grootte kan de gewone doolhofspin beschouwd worden als middelgroot: de mannetjes bereiken in de regel een lichaamslengte (poten niet meegerekend) tussen 8 en 10mm; vrouwtjes zijn met hun 9 tot 12mm wat groter. Het kopborststuk (= het voorste van de twee lichaamsdelen bij spinnen) is geelbruin met twee brede donkere lengtestrepen die naar voren toe sterk versmallen. De basiskleur van het achterlijf (=het achterste lichaamsdeel) is grijsbruin; over de rug, langs het midden lopen twee donkere lengtestrepen waartussen een lichter “visgraatpatroon” zichtbaar is (figuur 2).

De gewone doolhofspin leeft van nature in zonnige, droge habitats met lage vegetatie en verspreide struiken. Ze kan

ook gevonden worden in bossen en langs paden of in droog grasland, maar bij ons wordt ze ook algemeen aangetroffen in tuinen, waar ze vaak haar web maakt bovenop hagen. In centraal Europa is de gewone doolhofspin wijd verspreid en algemeen.

Figuur 2: Lengtestreep op rug met visgraatpatroon © R. Verlinde

Figuur 3: Het karakteristieke web van de gewone doolhofspin © R. Louvigny

De jongen hebben een aanzienlijk andere kleur, waardoor ze voor vele natuurliefhebbers niet als gewone doolhofspin herkend worden. Volwassen dieren worden gevonden in juli en augustus.

De soort bouwt een karakteristiek web (figuur 3), met drie opvallende onderdelen: een horizontaal matachtig gedeelte, een

trechter waarin de spin zich verschuilt en die langs onder geopend is, zodat ze bij gevaar langs daar kan ontsnappen en tot slot een driedimensionaal netwerk van kriskras gesponnen draden boven het matgedeelte.

Aan die ingewikkelde structuur dankt de spin haar naam. De draden boven het matgedeelte dienen om vliegende insecten te onderscheppen. Wanneer die daar tegen vliegen, vallen ze op de horizontale constructie.

Wanneer een insect op het web belandt, zal de spin doorgaans heel snel uit haar schuilplaats te voorschijn komen en het insect verdoven of doden via één of verschillende gifbeten.

De spin oriënteert zich voor het vinden van de prooi op de trillingen die deze veroorzaakt in het web. Kleinere insecten die verstrikt raken in de draden boven het web, maar die niet op het matgedeelte vallen, worden door de spin gelocaliseerd via speciale bekerhaartjes of trichobothria, die tegelijk functioneren als een lange-afstand-sensor-systeem. Mogelijk kunnen zelfs traag vliegende insecten gegrepen worden aangezien de spin een zeer korte reactietijd heeft (gemiddeld 160 msec). Om de weg te vinden in haar doolhofweb, zijn ook de acht ogen van de spin belangrijk. Zij blijkt zich te richten op opvallende lichte of donkere objecten in haar omgeving. Daarnaast kunnen de voorste middenogen de vibraties van gepolariseerd zonlicht waarnemen, wat ook helpt bij de oriëntatie.

Tijdens de paartijd, zo rond midden juli, tokkelt het mannetje met zijn tasters op het web van het vrouwtje om zijn bezoek aan te kondigen. Als het vrouwtje paringsbereid is, zal ze roerloos in haar schuilplaats blijven zitten. Daar vindt dan de eigenlijke paring plaats.

Ongeveer een maand later spint het vrouwtje een grote witte eicoon. De binnenste cocon (de eigenlijke eierkamer met 50 tot 130 eitjes) wordt opgespannen tussen verschillende zijden banden, die vastgemaakt zijn aan de wanden van het nest.

Soms wordt de eicoon bekleed met bv. plantenmateriaal voor camouflage. De jongen worden nog geboren in hetzelfde jaar en overwinteren in het nest. Zij voeden zich in die tijd met de eierdooier die in hun achterlijf is opgeslagen. De jonge spinnetjes verlaten de bescherming van het nest in de volgende lente.

Het zal niet moeilijk zijn om de gewone doolhofspin te vinden tijdens de zomer van 2011, ergens op een wandeling op het platteland of zelfs in de eigen tuin. Je zal de spin bij de ingang van haar trechtervormige schuilplaats zien zitten, geduldig wachtend op een prooi om snel en met virtuoze handigheid te overmeesteren. We kijken er met u naar uit om deze fascinerende spin terug te zien!

Contact voor België:

Mark Alderweireldt, ondervoorzitter Belgische Arachnologische Vereniging ARABEL vzw.
e-mail: mark.alderweireldt@oost-vlaanderen.be
Voor meer info over ARABEL (zie kader hiernaast)

Deelnemende landen (84 juryleden uit 24 landen):

Albanië, België, Bulgarije, Denemarken, Duitsland, Finland, Frankrijk, Groot-Brittannië, Hongarije, Ierland, Italië, Liechtenstein, Nederland, Noorwegen, Oostenrijk, Polen, Portugal, Servië, Slowakije, Slovenië, Spanje, Tsjechische Republiek, Zweden, Zwitserland.

Literatuur:

(zie website : <http://www.arabel.ugent.be/nl.php?page=esy11>)

Ken je de vereniging ARABEL?

ARABEL (ARachnologia BELgica) werd opgericht op 27 oktober 1976. Het betrof aanvankelijk een werkgroep zonder duidelijke structuur, waarvan de leden ideeën en gegevens uitwisselden, elkaar hielpen bij moeilijke determinaties en soms excursies organiseerden. Tien jaren van groei en vele vergaderingen later werd ARABEL in 1986 een vzw.

Dit jaar zijn de spinnendeskundigen dus al 35 jaar verenigd (en bestaat de vzw 25 jaar).

In april 1986 verscheen op voorstel van Jean-Pierre Maelfait (1951-2009) het eerste nummer van de Nieuwsbrief van de Belgische Arachnologische Vereniging. Jaarlijks verschijnen drie afleveringen. In 2005 werd gestart met de uitgave van de Arachnological Contributions, een meer internationaal gerichte publicatie met als eerste nummer een catalogus van de spinnen van Griekenland (Bosmans & Chatzaki). De activiteiten van de vereniging bestaan vooral uit het organiseren van vergaderingen (3 per jaar), excursies (2 per jaar) en sporadisch verzamelacties in het buitenland (bv. Griekenland). Elk jaar beantwoordt ARABEL elektronisch honderden spinnenvragen door mensen die de vereniging via de website vonden. De vereniging tracht ook invloed uit te oefenen op het beleid, door interventies bij de verantwoordelijke beleidsmakers of door het verlenen van deskundige medewerking (bv. bij opstellen Provinciale Prioritaire Soortenlijsten, MER's,...).

Voor wie meer wil weten over de spinnen kan trouwens dit voorjaar nog een bezoekje brengen aan de mooie spinnententoonstelling 'Kijk eens binnen bij de spinnen' (Turnhout) die door ARABEL inhoudelijk werd ondersteund (zie eveneens het artikel blz. 6 in de rubriek 'Actualiteit' van dit nummer).

Meer info: <http://www.arabel.ugent.be/>

Heb je interesse voor ARABEL of wens je lid te worden van deze spinnenvereniging?

Neem dan contact op met Lut Van Nieuwenhuyse, e-mail: lvannieuwenhuyse@hotmail.com

Inhoud

02 Colofon

02 ANKONA-nieuws

- Programma 14de editie ANKONA-ontmoetingsdag (UA-Antwerpen, 12 februari)
- Avondlezing 'Resultaten vleermuizenonderzoek in de Antwerpse fortengordels' (Antwerpen, 29 maart)
- Bosvogelcursussen voorjaar 2011 (Zoersel en Retie)

05 Actualiteit

- Uitleenbare provinciale tentoonstelling 'Biodiversiteit, alles hangt samen ...'
- Tentoonstelling 'Kijk eens binnen bij de spinnen' in Turnhout
- 10de editie van de Belgische vogeldag (Antwerpen, 19 februari)
- Vlaamse libellenstudiedag (Leuven, 26 februari)
- 20ste Vlaamse mycologendag (Antwerpen, 26 maart)
- Verslagen symposium 'Biodiversiteit, een haalbare kaart voor iedereen' en 'Zoogdieren en water'

08 Natuurstudieartikels

- Enkele zoetwatermijten (Acari: Hydrachnidia), aangetroffen in het vijvertje van het Raadsherenpark te Vosselaar, waaronder *Limnesia curvipalpis* Tuzovsky, 1997, als nieuwe soort voor de Belgische fauna (Thierry Vercauteren & Ton van Haaren)
- Planteninventarisatieproject langsheen Goorbosbeek (Johan Asselberghs)
- De schimmelziekte chytridiomycose: nu ook bij de Belgische amfibieën! (Frank Pasmans en An Martel)

Activiteitenkalender (middenkatern)

18 In beeld of op ANTenne

- De Europese spin van het jaar 2011: 'de gewone doolhofspin' en de spinnenvereniging ARABEL